

**Conspectus physiologicus de fontibus differentiarum inter homines
relative ad scientias ... / Auctor J. Antonius-Claudius Chaptal.**

Contributors

Chaptal, Jean-Antoine-Claude, comte de Chanteloup, 1756-1832.
Université de Montpellier.

Publication/Creation

Monspeli : Apud Joannem Martel natu majorem ..., 1776.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/e9r8dga2>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

05

B

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30546035>

*pinel médecin fait laquerbe redégie
polivie . . .*

CONSPECTUS PHYSIOLOGICUS DE FONTIBUS

DIFFERENTIARUM INTER HOMINES
RELATIVE AD SCIENTIAS.

QUEM, Deo ducē, & auspice Dei-Parā, in
Augustissimo Ludovico Medico Monspeliensi, tueri
conabitur, Auctor, J. ANTONIUS-CLAUDIUS
CHAPTAL, Nojarensis apud Gabalos, Liberalium
Artium Magister, & jamdudum Medicinæ Alumnus,
die mensis Novembris anni 1776.

PRO BACCALAUREATUS GRADU CONSEQUENDO.

MONSPELII;

Apud JOANNEM MARTEL NATU MAJOREM, Regis; Univerfi-
tatisque Typographum Consuetum.

M. DCC. LXXVI.

DISPUTATURI

N. N. D. D. PROFESSORES REGII.

N. D. JOANNES FRANCISCUS IMBERT, *Cancellarius & Judex.*

N. D. PAULUS - JOSEPHUS BARTHEZ, *Cancellarius & Judex
Adjunctus.*

N. D. FRANCISCUS DE LAMURE, *Decanus.*

N. D. CAROLUS LE ROY, *Pro-Decanus.*

N. D. GASPARDUS - JOANNES RENE.

N. D. ANTONIUS GOUAN.

N. D. FRANCISCUS BROUSSONET.

N. L.

MONSIEUR

M. DCC. LXXVI

AVUNCULO CARISSIMO,

D. D.

CLAUDIO CHAPTAL,

MEDICO-PRACTICO MONSPELIENSI,
OLIM VICES PROFESSORIS IN ANATOMIA ET
BOTANICA DIPLOMATE REGIO GERENTI,

AVUNCULE CARISSEME,

Inspice , si possim donata reponere cultu ;
HOR. Ep. L. I.

Add. hum. Nepos tuus J. A. CLAUDIUS CHAPTAL

AVUNCULO CARISIMO,

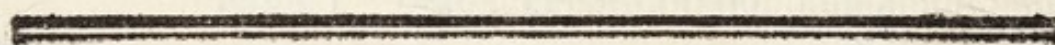
D. D.

CLAUDIO CHAPTAL,

MEDICO-PRACTICO MONSIELLIENSIS,

OLIM VICES PROFESSORIS IN ANATOMIA ET

BOTANICA DIPLOMATE REGIO CERENTI.

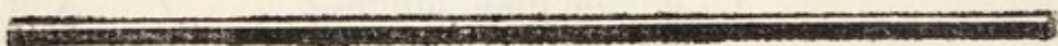

Castor, gaudet equis; ovo prognatus eodem

Pugnis. Quot capitum vivunt totidem studiorum

Millia.

Hor. Sat. Lib. 11.

Inspice, si possim donata respondere cultri,

Hor. Ep. 1. 1.

Nob. Jam. Nihil tam A. A. CLAUDIUS CHAPTAL

RATIO OPERIS.

NUM inter homines alia occurrunt discrimina in morali & phyfico, præter ea quæ ex honoribus, dignitatibus, institutione aliisve vitæ circumstantiis, petuntur? Vel è contrà sunt ne specifici caracteres, quibus ex naturâ quidam homines aliis supereminent? Ità ne se habent individua speciei humanæ, ac corpora cœlestia, quorum quædam, veluti totidem soles, in immenso ætheris tractu coruscant, & aliis planetis corporibusve opacis lumen impertiri, destinantur? Ardua sanè quæstio; unicâ sanioris physiologiæ face, illustranda. Soli physiologiæ datum est, per phœnomena observata præstantissimas principii vitalis & animæ modificationes assequi, introspicere, quid debeat homo primitivæ constitutioni, quid, climati, regimini politico & educationi.

Immensus qui oculis panditur horizon, non deterruit debiles meas vires; ausus sum & ipse rapido intuitu sublimia hæc lustrare objecta. Non, quid elaboratum & ex omni parte concinnatum, offerre molior; cùm summa quæque ingenia vix tale opus præstare possint. Rem indicare, non vero copiosè pertractare volui; animusque fuit indigitandi, quantum veræ physiologiæ lumen, novas plagas & vix quidem introspectas perlustrare possit: interdùm animus summâ inexpectatâque perfusus est voluptate, percipiens intimam relationem quæ viget inter medicinam aliasque præstantissimas artes: quidquid ad hominem pertinet, à se alienum non reputat ars medica: hominis phyfici & moralis omnes comprehendit relationes; ex arte medicâ igitur, principia haurire debent, politica scientia, moralis, regimen politicum, puerorum institutio.

Diversæ hominis facultates ità implicatæ existunt, ut si unâ considerentur, vix ordo servari potest; necessum itaque eas modò abstracto singulatim investigare, & varia

principii vitalis & mentis attributa successivè perpendere.

Suppono tanquàm nota, quæ de omnibus hominibus generatim observata sunt à Physiologis, circa mobilitatem, sensibilitatem, organa sensuum, animi affectus & intellectus facultates; vel saltèm, non attingo, nisi obiter, quædam principia, quæ ad elucidandas inquisitiones nostras necessaria sunt; principia autem illa deprompsi, ab hujusce inclytæ academix patribus, qui primi, dùm in europâ mechanicorum placitis aliæ resonant academix, veras economix animalis leges ex observatione deductas, edocere, promulgare student: Hi, quibus, ab omni ævo, quasi hæreditariâ successione, datum est medicinæ fundamenta fulcire, nostris temporibus ad exempla *Neutoni* sese componentes, quàm revolutionem ipse peregit in physicâ, ipsimet peragunt in medicinâ, quàm methodum ipse secutus, ipsimet sectantur: summorum igitur in arte magistrorum vestigiis inhærens, ipsorum principiis quemlibet gradum astruxi in istâ dissertatione.

Lectores iterùm monitos volo, me tantùm in medium proferre tentamen, quod quidem forsan, si non abnuant vires; & ferre possint, maturior ætas, cultura, experientia, novo sub aspectu sese prodet: donec autem emergentis auroræ affulgeat optata dies, hunc Conspectum Physiologicum quadripartitum offero. Inquiro, 1°. Differentiam quàm natura posuit ipsamet in principio vitali & morali diversorum individuorum. 2°. Genus institutionis, indoli evolvendæ maximè accommodatum & legibus economix animalis innixum, investigo. 3°. Perpendo effectus profluentes à climate, tùm in physicum, tùm in morale. 4°. Generalia quædam leviter attingo de regimine politico, sanctè abstinendo ab omni indagatione particulari.

Ne quis vitio mihi vertat, apud antiquos tùm græcos tùm romanos exempla moralia hausisse, mentemque cœlestibus donis ditatam contemplari omisisse; quippè dùmtaxat

indicare volui, quid præstare possit mens subfidiis naturalibus innixa; cætera inquirent Theologi.

Non disquiram quisnam corporis habitus ingenii dotibus magis faveat; an procerus, vel humilis? Gracilis, an torosus? Notum est summos extitisse viros, qui hoc vel illo indiscriminatim donati fuere corporis habitu (a): semotâ igitur qualicumque forma corporis, perscrutandus venit peculiaris ille existendi modus principii vitalis & intellectualis in diversis individuis indèque eruenda organisationis differentia.

Si autem economia animalis intellectui humano patere posset, veluti supremum Numen eam contemplatur; si principii vitalis revelaretur intima natura, tunc uno oculi intuitu comperta essent, illius attributa essentialia, ipsius cum animâ commercium, modificationes peculiare quibus præest in analogis functionibus diversorum individuorum. Uno verbo, quasi in tabellâ veris vividisque coloribus depictâ, oculis exhiberentur similitudines & discrepantiæ quæ in diversis hominibus occurrunt; indè, oculis exhiberentur abditæ causæ, quæ hunc ad mathesim istum ad poësim aut facundiam, illum ad investigationem rerum naturalium, alterum ad rei militaris assequendos honores, &c. impulsu quodam vehementi adigunt.

Cùm vero cognitio illa prorsus sit homini denegata; quid superest? Nisi ut illius vitalis principii inquiremus leges in individuorum serie, & ex varietate effectuum in hisce deprehensâ, principia exindè deducamus generalia? Licet enim abscondita sit & altâ mente obruatur illius principii essentia; attamen scintillæ quædam è mediâ nube quasi pro-

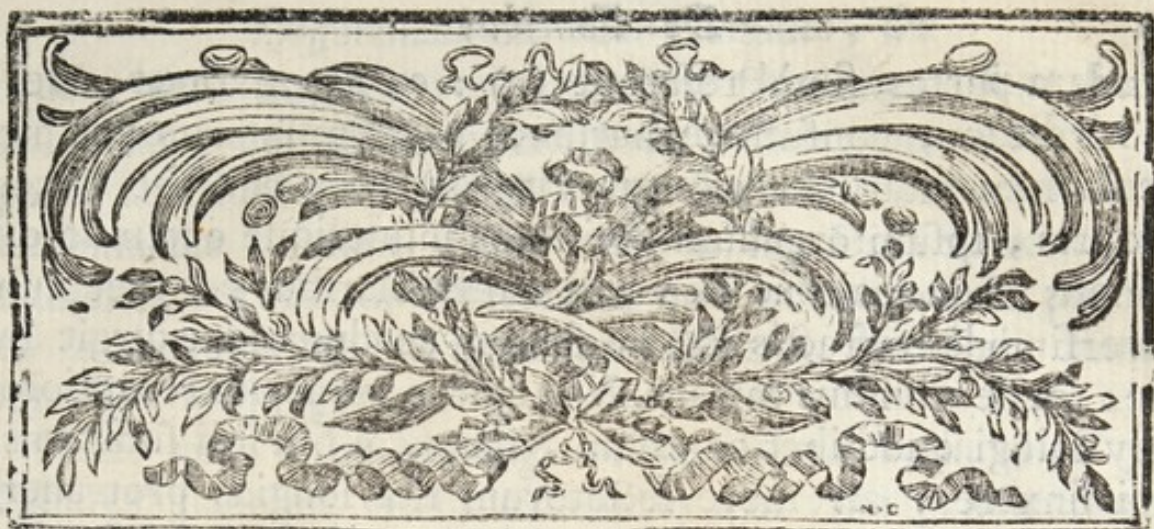
(a) Verum quidem est quod illæ qualitates externæ, ut statura, robur, &c. Nequaquam influant in morale; sed negare nefas est maximam esse analogiam proprietates inter intrinsecas principii vitalis & animæ; magna enim sensibilitas physica magnam denotat imaginationem; stupor physicus analogum in morali denotat stuporem; undè de morali per physicum haud raro judicatur.

rumpentes , non-nihil fulgoris afferunt , si sedulò colligantur quæ hinc indè occurrunt sparsæ luminis particulæ.

Porro , in corpore vivo , occurrunt duo principia , economiæ animali prospicientia & inter se planè distincta (b) ; unum vitale dictum , quod per leges sensûs & motûs diversimodè combinatas physicas dirigit functiones , dùm alterum moralibus prospicit. Utriusque principii præcipuæ facultates in omnibus individuis probè conformatis elucet : ast quàm magna percipitur varietas in energiâ , in effectibus qui profluunt ex illis vitæ cardinibus ? Spasmus , convulsio vel levissimâ de causâ in illo excitantur , in alio vix exfuscitari valent : organa digestionis , generationis , &c. In quibusdam pollent energiâ , languent in aliis : systema musculare modò est robore præditum , modò valdè mobile & imbellè ; nunc adnutum voluntatis cum solertiâ exquisitâ obtemperans. Fiunt in omnium organa impressiones objectorum externorum , sed quàm diversimodè impressio illa suscipitur ? Non semel in animâ producitur simplex sensatio , dùm aliquandò in certis individuis , ex eâdem impressione enascitur commotio , subsequitur perturbatio in principio cogitante & sentiente.

Varietas illa principii vitalis & intellectualis in diversis hominibus , ex multiplici fonte manare videtur : discrimen illud ex ipsâ naturâ præprimis repetendum esse , nemo , præter *Helvetium* , certè ibit inficias.

(b) Evidens autem est principium morale , omnibus functionibus regendis moralibus & physicis prorsùs impar esse ; quod quidem invictè jamjam demonstravit Ill. BARTHEZ , in suâ *novâ doctrinâ* , cap. XVI. ubi ponit solida fundamenta metaphysices circâ corpus humanum : ubi affulget gratissima veris Medicis aurora quam quidem brevi subsequetur dies ille præoptatus , qui ex istâ academiâ undique puros vibrans radios , purum lumen ubique diffundet. Si quis putet Ill. Cancellarium in scenam revocasse animam *Sthalii* & sectatorum , ipsius documenta & scripta acris studio prosequatur & principium vitale ab animâ prorsùs distinguî comperiet.

CONSPECTUS PHYSIOLOGICUS
DE FONTIBUS
DIFFERENTIARUM INTER HOMINES,
RELATIVE AD SCIENTIAS.

PARS PRIMA.

*De differentiis à naturâ positis in præstanti organisatione principii
vitalis & intellectualis.*

DE principio vitali præmittenda quædam veniunt,
ut pateant in variis entibus ipsius modificationes.
Principium autem illud singulas individui particu-
las animat, vivificat: nervi eximiâ gaudent sensibilitate (a),
musculi maximâ mobilitate fruuntur (b), motum & sensum

(a) Non tamen, ut arridet Physiologis, soli nervi ad organi sensibi-
litem conferunt; verum quidem est quod secato nervo partem subeun-
te, pereat sensus in illâ parte; sed nonne idem evenit, ligata arteria?
Concludamus ergo omnes partes in organum confluentes, plus minusve
sensui conferre, sicut & motui. Vid. insuper quæ dixit Ill. BARTHEZ,
in Orat. de princ. vit. p. 12.

(b) Ill. LIEUTAUD, more suo de re anatomicâ præjudicatas opiniones
succutiens, membranam *Dartos* dictam nequaquam esse musculosam
deprehendit; motu tamen evidentissimè donatur. Idem dicendum de
dura-matre, &c. non igitur soli musculi sunt mobiles.

quædam partes simul referunt (c) : ex permixtione , vel , ut ita dicam , confusione harumque partium ipsarumque particularium vitarum , exurgit vita organica cuilibet visceri propria , ipsum organum vivificans munerique obeundo disponens ; non secus ac ex variis radiis solaribus per speculum diversimodè refractis & in focum coadunatis exurgit lumen totale vividius micans. Non igitur immeritò recentiores Physiologi quodlibet organum , tanquam sibi soli sufficiens , sibi finxere : ast more sectatorum ista longius protrahere caveamus ; quodlibet viscus vitæ propriâ donari , foveri , nemo parumper attendens certè ibit inficias (d) ; interim tamen vitam illius ab aliis prorsus independentem non esse , nos monet observatio ; viget enim sympathia , strictus deprehenditur nexus omnia inter organa economiæ animali opitulantiæ , & organicarum vitarum quasi concursu , exurgit vita quædam generalis.

Igitur in vitâ cujuslibet organi constituendâ , conferunt omnes partes in organum confluentes ; quælibet , ratione vitæ sibi propriæ , vitæ totali inservit ; nerveæ plûs quàm aliæ , arteriæ deinceps , & sic de cæteris : jam verò , ex hiscè omnibus particularibus vitis organicis , exurgit vita generalis quæ vicissim plûs minùsve cuilibet debet organo (e).

(c) Vid. BAGLIVI de fibrâ motrice.

(d) *Vitam habent non animantia , vitam habent animantia & animantium partes.* HIPPOC. de alim.

(e) En conspectum generalem doctrinæ quam edocti sumus in scholâ Monspeliensi. Nequis opiniones apud veteres vigentes , in medium revocari indoctè asserat : patrum enim dicta , cum Ill. Cancell. BARTHEZII documentis scriptisque conferat ; & ab illis , præter nomen vagum (*principium vitale*) nihil aliud mutuari , videbit. Quis enim , ævo præterito , illius principii vitalis varias leges , in diversis functionibus corporis humani scrupulosè subsequutus est ? Quis , illius phænomena in quâlibet functione contingentia , ad vera revocavit capita ? Quid enim , hucusque Physiologi ? Tanquam vaga habentes economiæ animalis phænomena , ipsorum nexus nequaquam investigantes , legi generali illa adscribere satis habuere. Felicitas noster ævus , illa facta dispersa collegit , sagaciter com-

Jam verò hujusce vitæ principii facultates, sunt sensus & motus, per quas diversimodè combinatas variis corporis functionibus prospicit (*f*), harumce varietates nunc explanandæ veniunt. Cum verò in hâc Differtatione animus sit pertractandi differentias quæ occurrunt in phyfico & in morali, de varietatibus obviis in principio morali quædam subjungemus.

Nunc verò, ità intelligi velim asserta varia circa peculiare principii vitalis caracteres, in viris præstantibus, ut non ex omnium præcisè collectione judicium sit ferendum; quidam etenim reperiuntur in quibusdam, quidam in aliis: quippè quemadmodum nulla est sanitas perfecta, juxtà CELSUM, & tamen concipitur quid sit, & in quo consistat, imò & describitur & habetur tanquàm terminus à quo plùs minùsve recedunt status individuales, ità delineavi omnium maximè exoptandam organisationem, à quâ plùs minùsve recedent aliæ in medium adductæ.

§. I.

De connatâ differentiâ in sensu & motu.

Vigent in diversis individui partibus diversi gradus sensibilitatis; viget & pariter summa varietas in sensibilitate diverforum individuorum (*g*). Relativè autem ad influxum

paravit, ipsorum ingeniosè sectatus est analogias, rigorosas ex illis deduxit consequentias, sic in certa digessit capita & illa ad summum vocabulo à Veteribus cognito ascripsit. Porro hoc ne est, in medium revocare exoleta aliorum cogitata? Felix ergò fuisset qui totum opus coordinavit, si insuper *vocabulum* creasset!

(*f*) Miror equidem, quod qui recentissimè scripserunt dubium moveant; an scilicet Ill. noster BARTHEZIUS motum & sensum excludat? Cum duplici illo cardine tota innixa maneat ipsius doctrina: alia jacent in opere nuper edito quæ aperte demonstrant, Neotericos doctrinam ampl. Cancellarii nequaquam intellexisse; & dumtaxat illam judicasse solo operis titulo.

(*g*) Huc usque Physiologi, omnia economiæ animalis phœnomena multimodè contorquentes & ad suas leges mechanicas cogentes, variis sensibilitatis gradibus causas assignarunt. Fibras corporis, veluti chor-

reciprocum mutuumque commercium ; mentem inter & principium vitale deprehenfum , duplex admittenda veniret fenfibilitatis species ; fenfibilitas nempè inhærens & propria principio vitali , qualis est fenfibilitas cujuscumque organi , ut cordis , jecoris , &c. quâ ad diverfa obeunda munia fiunt difpofita & in quàm in ftatu naturali nullum habet influxum anima : altera verò species ea est quæ per corporum impreffionem externè vel internè agentium excitata , fenfationem in animâ producere valet : hujus pofterioris varietas à nobis difquirenda venit.

Independenter à variâ fenfibilitate quæ aliundè foveri poteft , putà , vitæ genere , clymate aut aliis circumftantiis (h) ; occurrit nativæ fenfibilitatis graduatio in variis entibus.

In quibusdam enim difficili operâ exfufcitatur fenfibilitas , materiâ quafi obvoluti in ftupore languent.

In aliis ècontra adeò exquisita est & vivida , ut facili operâ fufcipiant impreffiones objectorum externorum , quæ verò uno quafi momento evanescunt ; obfervatur apud urbanos. Hæc funt duo fenfibilitatis extrema nequaquàm exoptanda.

Tertia fenfibilitatis varietas , quæ inter alias gradum me-

das elatere donatas fibi fingentes , in diverfis individuis varios tenfionis gradus fupponere ; undè pro vario tenfionis gradu , plus minùsve corporum externorum impreffioni fufcipiendæ , aptæ fiebant : modò prorsùs abfurdo ad fenforium ufque communè mechanicè propagabantur impreffiones ; & animam , nescio prorsùs quo fato fascinati , quali fidicinem habentes , illam pro gradu tenfionis chordarum in hâcce parte fuppositarum diverfimodè modulantem fibimet effinxere : indè varietas facultatum intellectus in diverfis individuis deducebatur : hæc opinio Ill. Virorum libris confignata , hucusque in medicinæ dedecus viguit : Aft. Medici ! Ubi anatonia ? Ubi judicium ? Ubi obfervatio ?

Multa tegit facro involucre natura ; neque ullis
Fas est fcire quidem mortalibus omnia : multa
Admirare modò , nec-non venerare : neque illa
Inquires quæ funt arcânis proxima , namque
In manibus quæ funt hæc nos vix fcire putandum.

(h) Vid. Ill. FOUQUET in art. fenfibilité , dans l'Enciclopédie.

dium obtinet , quæque maximè exoptanda , stabilienda nobis videtur. Ista , levissimâ quidem de causâ exfufcitatur , sed tenore quodam & energiâ principii vitalis manet impressio : in hâcce præstanti sensibilitatis constitutione , adnutum causæ agentis in corpus , fit commotio quædam generalis , quâ intimè percellitur totum individuum : veluti enim strepens sonus undique circumsonans , roboratur in valle profundâ rupibusque præruptis obfitâ ; sic , dolor vel voluptas , dùm ista viget sensibilitatis species , totum systema sensibile pervadunt , intùsque profundè resonant , præsertim in regione diaphragmatis , in quàm ex singulis partibus videtur reflecti sensus doloris voluptatisve (i) ; ad illam epigastrii regionem referuntur emotiones illæ vividæ , expansiones intimæ , quæ impressionem constantem & non fugacem producunt in individuo optimâ sensibilitate donato.

Sensibilitatis varietatibus nunc adumbratis , jam facilè deprehendes præcipuas virium motricium modificationes , & quænam sit omnium maximè optanda.

Si judicandum esset de viribus motricibus per aptam conformationem organi muscularis , ille optimè à naturâ esset constitutus qui ordini proportionum , formæ elegantiam adderet , & cujus muscoli vigentes & debito volumine præditi durè delineantur , sulcos exarantes in superficie corporis : habitus ille athleticus indicatur formâ exteriori , organorum digestivorum & genitalium vigore ; & licèt multum perficiatur exercitio , attamen quamdam dispositionem à naturâ inesse , nemo ibit inficias. Ille verò mobilitatis gradus , cum sensibilitate obtusâ , de quâ jamjam fuit sermo , sociatur.

Si è contrâ virium motricium præstantia defumeretur

(i) *Quam ob rem ex omni corpore , potissimum circa thoracem , sensus inest , colorumque mutationes contingunt , hoc venas constringente & laxante.* HIPPOCRATES de off. nat. post illum Vid. LACAZE , BUFFON , Hist. Nat. T. VII. BORDEU & alios.

ex motuum omnium facilitate, ex horum præcisione & elegantia, observatione quotidianâ probatum manet, hanc virium motricium modificationem vulgò existere cum debilitate & sensibilitate exquisitâ, & nec vigenti nec valido organo musculari ascribi. Vivida illa mobilitas efficit aptitudinem ad exercitia corporis quæ venustatem & concinnitatem requirunt.

Verùm omnium maximè optanda organi muscularis & virium motricium constitutio, ea est, in quâ nec viget habitus prorsus athleticus, nec illa mobilitas vivida incoercibilis & quolibet vento impellenda, sed in quâ adest vigor moderatus, vires tonicæ non-nimis evectæ simulque facilitas constans & tenor mediocris, quæ quidem facilitas uniatur cum sensibilitate præstanti, quàm jam, ut tertiam sensibilitatis varietatem, proposuimus.

Illa autem præstans constitutio, pendet ex æquilibrio vires inter sentientes & motrices: si enim energiâ præponderant vires motrices, obtunditur sensibilitas; si languet è contrâ vis muscularis, sensibilitas exquisitior evadit. Athletæ cum viris litteratis in parallelum ducantur, & vera esse asserta nostra deprehendes; in uno mobilitatem ad ultimum protractam, obtusam verò sensibilitatem; in altero, evectam sensibilitatem, cum motu languente, reperiēs: utroque à statu sano & naturali deflectente.

Felix & præstans sensibilitatis eximiæ & mobilitatis exquisitæ concursus, variis signis exterius sese prodit (*k*): ut energiâ motûs tonici partium, facilitate motûs muscularis, laborum tolerantia, succussione facilè excitanda in toto individuo per impressionem quamlibet externam, somno parùm protracto & quem interruptit levis in organa sensuum impressio.

Cæterum haud verisimile est præstantem illam organisa-

(*k*) Quid de externis vultûs delineamentis sit sentiendum. Vid. BUFFON Hist. Nat. T. IV.

tionem de quâ hic sermo movetur , pendere ex optimâ utriusque parentis conformatione , aut forsàn multò magis ex fervido veneris æstu quo parentes incenduntur in statu copulationis (1). Quot & quanta mala averterentur à genere humano , si naturæ vocem solummodò audirent conjuges , nec nisi quandò annuit alma venus ad opus conjugale sese accingerent ? Hanc rem sedulò curaverat summus legislator LYCURGUS , ut videre est apud PLUTARCHUM.

§. II.

De connatâ varietate in sensuum organis, relativè ad scientias.

Nota sunt organa quibus mediantibus ad animam usque transmittuntur impressiones luminis , soni , odorum. Omissis quæ sensus seorsim sumptos spectant de iis universim quæri potest. 1°. An effectus in sensuum organa producti ab eodem objecto , sint absolutè iidem , in diversis individuis ? 2°. An varietas illa effectuum respondeat semper varietati ingeniorum ?

Quoad primum quæsitum , non ardua est responsio. Notum enim est quosdam , independenter ab omni culturâ , percipere in objectis ob oculos positis , quæcumque ad symetriad venustatemve conferunt , non secus ac quæ nocent vel deficient ; dùm alii de iisdem objectis iudicio ferendo prorsus sunt impares. Qui ad musicam sunt nati , cæco quasi auris instinctu in iudicandam harmoniam ducuntur , dùm ad minimam dissonantiam vivida læditur organi constitutio ; alii indifferenter ad hæc omnia se gerunt. Extitere homines quorum ità tactus erat perfectus , ut vicem ferè aliorum sensuum suppleret ; nonnulli , si Auctoribus

(1) MAUPERTUIS a observé que les Bâtards ont plus d'esprit que les autres. Vid insuper ROUSSEL , in libro nuper edito act. generation. syst. phys. & mor. de la Femme.

fides fit, fuere qui colores, figuras, solo tactu distinguebant. At in explanandis sensuum differentiis, cur immorarer? Quæ possem hic referre facta, etsi miraculosa, non majorem certe convictionem afferrent; hodiernâ enim observatione compertum habetur in hisce organis innumeras esse modificationes (m).

Illa verò præstans constitutio organorum sensuum, num ingenii indoli & acumini correspondet? Quæsito satisfaciunt observata omnium temporum & locorum, quæ quidem in plurimis summis viris non demonstrant, nec summam sensûs aciem, nec exquisitiorem quamcumque horumce organorum conformationem; sed si prosequamur sensationem usque ad animam, quàm varii effectus in variis individuis occurrent? Homo vulgaris percipit relationes mente, ut ità dicam, imperturbata; in mente verò sublimi & in aptis circumstantiis positâ, excitatur quasi subito novus existendi modus, transformatur, si ità loqui fas est, in objectum quod illius sensus afficit.

Molles fractasque modulationes, tanquàm morum perniciem averfabatur ALEXANDER MAGNUS, delectabaturque masculo cantu; indè musicus quidam, accommodato ad illius ingenium cantu, ità mentem regis è suâ sede dimovebat, ut divino quasi instinctu exardesceret, & veluti jam hostem propinquo ad arma capienda pōsiliret. Qualitatum igitur Alexandri tanquàm specimen erat ipsius auris (PLUTARQUE).

Neminem latet CÆSAREM Alexandri effigiem prospicientem, hærentem mansisse, copiosas profudisse lacrymas hæc verba proferentem: *jamjam orbem universum meâ subegerat ætate & ego nihil adhuc feci*. Cur autem ait HELVETIUS, huc usque post CÆSAREM Alexandri effigiem non illacrymantes contemplati fuere homines? Quæsito satisfacit ipsemet: *non amplius sunt Cæsares*. (Comment. CÆSAR).

(m) Plura facta ejusmodi collegit HALLERUS, in suo thesauro Physiol. T. V.

Conscendit CARTHESIUS culmina alpium, immensus panditur horizon ipsius oculis; hinc planities cujus vix definendus circuitus, illinc montes prærupti, flumina aquas graviter volventia: intonat cœlum & crebris micat ignibus æther: attollitur tanto spectaculo mens sublimis Philosophi, impellitur ad removendos scientiæ naturalis limites (THOMAS).

Quid dicam de NEWTONO qui ex lapsu fortuito fructus maturi indagat cœlestia phœnomena suisque legibus adscribit? Quid de affectibus profundis, quos parit concentus italicus in animâ facillimè commovendâ, dùm deauratis vestibibus quis præfulgens, horas lentè progredientes frequenti oscitatione incusat? Quid de profundâ commotione in animâ Ill. ex naturâ Pictorum insurgente, RAPHAELIS vel MICHEL-ANGE pulcherrimâ visâ tabellâ? Pictori, musico, narrentur CÆSARIS, ALEXANDRI-ve egregia facta, & sudor frigidus per tota membra diffluet (n).

Undè concludere pronum est, 1°. Quodlibet objectum varias impressiones suscitare, in variis individuis, hinc adagium, (*chacun voit avec ses yeux*). 2°. Effectum in sensum organa productum ingenii characteri & indoli esse analogum.

§. III.

De nativis præstantis animi affectibus.

Affectus animi, in præstanti organisatione, vel ad aliquam scientiam, vel ad virtutem referuntur: sub utroque illo respectu, considerandi veniunt.

(n) Unusquisque à naturâ diversimodè fuit constitutus, hic eximiâ oculi organisatione donatus, ad visum tabellæ fabre depictæ, subito omnes ipsius proprietates simul aspicit, nulla ipsius pulchritudo, nullus defectus illi obregitur, tutumque fert judicium; dùm alter illa eximia constitutione privatus, haud sanè de eâ re judicare poterit, ad omnes enim relationes detegendas, comparandas, impar est.

I^o. Gratum foret oculis subicere, dulces illos motus; felices illos impulsus, quibus scientiæ cujuscpiam aut artis liberalis studio flagrans animus, primis annis exagitur: utile certè & varietate jucundum offerrent spectaculum, tum differentiæ quæ inter individua vigent, tum ordo quo sese excipiunt animi affectus in eodem individuo; sed hæc omnia dumtaxat indicari possunt.

Impulsus animi ad magna tendentis, extus sese promit; sollicitudine interiori, dedignatione nugarum puerilium, sciendi cupidine, impulsu primùm generali in omnes scientias, sed postea in eam quæ ingenio accommodata peculiari quâdam circumstantia innotescit, lucubrationibus quibus juvenilis nec dùm vires adeptus indulget animus, nobili superbiâ à vanitate multùm distanti, quâ altâ mente manent repostæ injuriæ, quâ in contemptum validè reagit animus, & placent laudes decenter impertitæ, &c.: at præprimis sese prodit illa affectuum præstantia, flagrantissimo gloriæ amore.

Sed, quod maximè notandum, vix modum servant, præstantes illi viri; in quolibet, passionem quamdam prædominantem, & ad ultimum evectam invenies; hîc in juventute, nunc studio nunc libidini laxat habenas: in isto adeò profundè defigitur scientiarum amor, ut alios affectus prorsus absorbeat, CATON, NEWTON, LEYBNITZ, &c. Nimis longus essem, si observatis quæ occurrunt in historiâ indulgere vellem: volve classem Mathematicorum, Poëtarum, Oratorum, &c. ubique erumpere videbis animi præstantis vividas scintillas auroramque præclari qui futurus est diei.

II°. In primis annis, virtus principiis & reflexione suffulta non expectanda, hæc quippè est effectus culturæ, meditationis, institutionis, &c. & supponit sensibilitatem moralem evolutam.

Nativa boni & honesti prosecutio, quæ sapit puras voluptates & instinctu naturali alias dedignatur, refertur in teneris annis ad parentes, ad familiares, ad miseros.

Egregia illa indoles sese prodit accenso in parentes studio, amore quo quosdam ex familiaribus prosequitur (o); sollicitudine, quâ eorum pœnis profundè percellitur animus; benefica propensio in miseriis aliorum sublevandis spectat egregium animum: quid jucundiùs, quàm civium ærumnis occurrere? Aspectus miserorum, torquet, cruciat præstantem animum, se illorum loco substituit, cum lacrymantibus lacrymas effundit, &c. uno verbo, vir illâ affectuum præstantiâ donatus, rerum causas, relationes, apertè videns & naturam quasi nudam & integram proficiens, ritè, opportunè, validè, semper commovetur.

Ubi verò vita organorum generationis, cùm cæterorum systemate consentire incipit; quibus affectibus non movetur animus? insolito prorsùs & novo existendi modò tentatur, amoris illecebris illaqueatus: nunc procellosis affectibus agitur, nunc lenes animi motus fovet; uno verbo nihil constans exhibet.

Qui graphicè delineatam eximiarum animi qualitatum tabellam volet; contempletur, EPAMINONDAM, CATONEM, TITUM, MARCUM-AURELIUM, &c. Proh Dii! ipsum Numinis supremi, sanctuarium ingredi diceres; modestia, magnanimitas, privatæ utilitatis oblivio, felicitatis communis flagrans amor, etiàm in teneris annis venerationem quandam menti incutiunt: in verbis, factis, eadem semper gravitas; in propositis eadem constantia; in adversis idem animi robur: animam divinam ipsis esse ingenitam assereres.

§. IV.

De præstantis intellectûs nativis facultatibus.

Intellectus vel refertur ad artes liberales; vel versatur

(o) Parmi les jouissances de l'ame se trouve l'amitié, dans ces âmes grandes & sublimes. Il faut tant de rencontre à la bâtir, que c'est beaucoup si la fortune y arrive une fois en trois siècles, *ait* Phil. MONTAGNE, de istâ verò amicitia non loquimur, cum supponat ætatem maturam & dotes culturâ jamjam evolutas.

circà scientias arduas, mathesim, physicam, medicinam, &c. ipsius evolutionem in utroque casu obiter insequemur (p).

I^o. Artes liberales dominio imaginationis subjacent, imaginationis autem vividæ præstantia, maturè sese promit, alacritate, ingenii acumine, responsis promptis, assiduis distractionibus: illa imaginationis acies evolvitur in eâ ætate quâ præstigiis & illusionibus panditur anima: quodlibet objectum illi arridens, eam exsuscitat: impellitur ad celebrandum quidquid jucundum sese offert: incantamento quodam ornat varia illa objecta, &c.

Quò ætas fit maturior, graviora & magis sublimia meditatur argumenta; nonnunquam in istâ periodo, intestina quædam dissentio mentem exagitat; ingenium verò eo vigore destitutum quem parit sedula cultura, labitur, votisque respondere abnuit; volatu sublimi gravique lapsu alternatim agitur; resipiscit tandem propriâ experienciâ; sapientum monitis, graviorum scriptorum consiliis, ad veram viam revocatur.

II°. Mens ad scientias arduas vergens sese prodit curiositate, quæ omnium causas investigat, anxietate quâdam, indifferentiâ pro iis omnibus quæ curat vulgus, propensione naturali ad omnia objecta sublimia, &c. Scientias è longinquo contemplatur, tanquàm optatam metam; avidè oblatos libros evolvit; indiscriminatim hùc illùc circumfertur: fortuito tandem occurrit illa scientia quæ illi aridet, illam acri studio prosequitur. Ubì collecta fuit sat ampla seges, vires proprias experiri lubet: minùs sollicitè requirit quid senserint alii, quàm quid sit sentiendum: rationis bilanci expendit aliorum cogitata; non secùs, ac alimentorum facultas digestrix, volvit, concoquit omnia,

(p) Nostrarum idearum genealogiam jamjam delineavit Ill. DALEMBERT, in homine abstractè considerato (*Discours préliminaire de l'Encyclopédie*). Utinam! summus ille vir sensu intimo edoctus evolutionem facultatum intellectualium per varias ætatum periodos fuisset prosecutus.

in propriam substantiam transmutat, hinc fortior meliorque evadit.

Ut profundæ meditationi par evadat unicè studet; quisquis es, qui in scientiis abstrusis & arduis claritudinem affectas, indè te profecisse scias; quò & protractioris & profundioris meditationis capax evadas: ea sola, revelare potest quæque recondita: ea sola, promovet illam mentis comprehensionem quæ uno quasi oculi ictu rerum immensitatem complectitur. Adeas historiam ARCHIMEDIS, BARONII, NEWTONI, VIETE, VARIGNON, MONTESQUIEU, & antiquorum sophistarum qui per sex, septem & ultra dies, profundis reflexionibus immerfi, de physico parùm erant conscii.

In liberalium artium cultoribus viget animi abstractio, apprimè distinguenda à præcedenti; istam diceres suavè delirium (*enthousiasme*) (q): quippè in istis excitanda est admiratio fovenda illusio, cum successus dependeat eximaginatione vividâ quàm solummodò commovet quidquid eximiæ venustatis specimen præ se fert.

§. V.

De influxu reciproco mentem inter & principium vitale.

Separatim consideratis facultatibus principii vitalis & intellectualis; nunc, quatenus sunt in mutua dependentiâ, quatenus viget commercium strictum inter utrumque principium, necessum est ut sub illâ combinatione examini nostro subjiciantur.

Sympathiam physicum inter & morale vigentem cognoverant veteres: à PLATONE illam ubique prædicari doctrinam, neminem, nisi veterum dogmatum prorsus igna-

(q) » LE BRUN contemplait un jour les tableaux de LE SUEUR
» dans le cloître des Chartreux à Paris; il étoit dans l'enthousiasme; &
» malgré les sentiments de rivalité qui le portoient à étouffer ses transports,
» il s'écria malgré lui: Ah! que cela est beau! Que cela est bien fait! Que
» c'est merveilleux! *Elog. des Peint.*

rum, latet; ubique, mentis & corporis exercitationis successione necessariam esse inculcat; ubique, quasi inito foedere consociari illa duo principia, asserit.

Nostro ævo, LACAZIUS phænomenum illud modò absurdum evolvere conatus est; vibrationes, oscillationes à certis corporis centris, ad alias partes tendentes in scenam protulit; motus tremulus & subsultorius membranarum fibrillarumque nervearum, propagatus à cerebro ad reliquas corporis partes, consensum animam inter & corpus statuebat, nunc verò alia meditamur (r).

I^o. *Principium vitale multum influit in morale*: nemo non est expertus, quot vicissitudines sese mutuo excipiant in animæ facultatibus, pro variis vitæ periodis, pro locis habitatis, alimentis ingestis anni tempestate: modò serenitas animæ, in vultu splendet; mox evanescunt illa delineamenta: nunc acris laboris capax est animus, nunc attentioni profundæ impar est; & hæc non rarò proveniunt à perversâ quâdam functione in principio vitali.

Non parùm influere morbos principii vitalis in animam observatione patet: per febrem catharralem elegantiora ingenia memoriam perdidisse an. 1754, notum est (s): litterarum rerumque peractarum reminiscentiam multis periisse in peste atticâ, narrat THUCYDIDES; memoratu dignum refert exemplum Phil. MONTAGNE de quodam poëtâ qui eò relapsus est post morbum, ut vivente ipso, ipsius poemata in lucem ederentur ab alioquin suam operam dignoscere: adfunt alii casus innumeri, qui omnes influxum physici in morale apertè demonstrant (t): sanato phy-

(r) De his, qui veras ideas sibi efformare cupiet, meditetur eximium nov. doctrinæ articulum de sensu & motu relatis ad mentem.

(s) Mémoires de l'Académie.

(t) Mens autem increfcit, cum adest sanitas, cujus curam habere eos qui rectè sentiunt præclarum est. Ubi verò corporis habitus dolet, mens ad virtutis exercitationem nullam adhibet diligentiam, præfens enim morbus animam vehementer hebetat, & intelligentiam in affectus cognitionem secum adducit. DEMOCRITE in Epist. ad HIPPOCRATEM.

fico , nonnunquàm facultates intellectuales fanantur.

Plurimum labefactatur intellectus , si systema musculare solum exerceatur & negligatur cura principii moralis , ut videre est apud rusticos , bajulos , artifices nostro ævo vigentes , qui semper eandem rerum seriem veluti in circumloquuntur : quò magis exercetur physicum independentè à morale , eò magis hebescit animus : hinc MACROBIUS rectè protulit , *hebescit usus animæ densitate corporis.*

Affertum confirmant famosi antiquitatis athletæ , qui corporis robori unicè prospicientes , victui duro corporisque continuis exercitiis addicti , uni studebant , ut æmulos superarent : incrassabatur quidem corpus , robur acquirerebat , sed omnes animæ facultates pari passu obscurabantur , undè de illis pulchrè cecinit HOMERUS.

Agrestes , stolidi , tantumque diurna scientes.

IIº. Non minùs est imperium animæ in ipsum vitale principium : notum est ex gaudio vehementi , irâ fervente , &c. multos subitò fuisse extinctos ; quid verò sibi volunt illa facta quæ hucusque tanquàm mysteria in libris consignata leguntur ? Ex positis principiis explicantur : viget enim strictus nexus inter principium vitale & animam ; undè ira v. g. ad ultimum terminum evecta , omnes intellectuales perturbat functiones , ipsarum harmoniam invertit ; moralis illa agitatio quasi oculi ictu transmittitur principio vitali per leges sympathicas inter illa duo principia à creatore positas , in isto profunda plùs minùsve exurgit commotio , & major aut minor subsequens in economiâ animali perversio , quæ pro gradu intensitatis nunc alterare solummodò nunc penitus sistere valet actionem principii vitalis.

Ad hanc legem sese componunt hucusque observata de affectibus pathematum animi in corpus , ut patebit ex observatis circa tristitiam & metum.

Tristitiam , languorem inferre in animæ facultatibus ; quis mortalium non fuit expertus ? Analogus ergò succe-

dere debet effectus in ipsum vitale principium ; hinc ipsius vires torpescent , debilitabitur motus partium tonicus , munia sua vix præ debilitate obibunt viscera præsertim abdominalia (u) , motu lento agitabuntur fluida , languescet fermentatio intestino - vitalis , pessumdabitur vis digestiva ventriculi , &c. hæc omnia ex tristitiâ succedent si reverà detur sympathia stricta inter animam & principium vitale : porrò , omnis ævi observata horum veritatem confirmant ; nam , apud BAGLIVUM , diarrhæas & scorbutum ; apud PECHLINUM , schirros , caneros ; gangrenas in vulneribus , apud DIONIS ; obstructions , melancholias , &c. apud omnes practicos , ut tristitiæ effectus reperiuntur.

In irâ , exardescit animus , evehuntur ipsius vires ; uno verbo , adest quasi convulsio moralis : consequenter in physico adaugebitur motus tonicus , intrâ vasa vi majori agitabuntur fluida ; & tandem , si ira ad ultimum evehatur gradum , motus subsequetur spasmodicus qui functiones vitales penitus sistens mortem inferat : porrò hæc omnia observatione comprobantur ; ex irâ , subsequentes hemorrhagias , apoplexias , quis non observavit ? Cicatrices ruptas refert BECKERUS ; aneurismata vidit VALLERIOLA ex irâ ortum ducentia (v) ; vocis suppressiones , spasmi generales non rarò fuere observati.

Ex illo influxu reciproco mentem inter & principium vitale quædam fluunt corollaria quæ quatenus in decursu dissertationis passim supponenda sunt , hîc loci præmittemus.

COROLL. I.

Nostra duo principia morale & vitale , exercitium ex na-

(u) Naturali enim in statu minori gaudent tono. Hinc HIPPOCRATES *cura visceribus veluti spina infixa est atque illa pungit. Lib. II. de morbis.*

(v) Ill. FOUQUET , in suis prælectionibus pro cathedrâ vacante egregie advertit motum spasmodicum aneurismata producere.

turâ postulant ; ut jamjam promulgavit Ill. BARTHEZIUS in nov. doct. cap. XVI.

C O R O L L. II.

Uniformiter & alternatim debet exerceri utrumque principium, quod innuit experientia litteratorum qui morali solummodo prospicientes physicum nequaquam excolunt : BARONIUS altis meditationibus immerfus, de physico parum sollicitus, eò usque pervenit ut res omnes necessarias præ oblivione omitteret, nec quidquam degustare digereve valeret ; imò si instantibus amicis mensæ accumbere adigeretur, se ad supplicium trahi diceret ; similia præbent exempla Phil. CARNEADE, antiquitatis sophistæ, ARCHIMEDE, NEWTON, VIETE, PASCAL, &c. quæ omnia evincunt morale principium solitariè exercitatum, sua jura in corpus humanum adaugere in eâ progressionem quâ physicum declinat & vires amittit.

C O R O L L. III.

Ex illâ vitiatâ harmoniâ fluunt omnes morbi litteratis familiares, ut hypochondriasis, melancolia, &c. prædominante enim morali principio, languet magis ac magis vitale ; succedit lentus humorum circuitus, ipsorum vitatur fermentatio vitalis, ex quo fonte profluunt diversi prædicti morbi : ut autem hiscè morbis occurreret PITAGORAS, discipulos musicam artem edocebat : quod consilium suis discipulis suadebat summus BOERRHAVIUS : alii similia circiter adhibebant remedia (x).

(x) Hinc HIPPOCRATES de morb. vulg. L. VI. *Cibos labores præcedere debent.* Idem CELSUS L. I. ch. 2. Imbecillis stomacho quo in numero magna pars urbanorum omnesque penè cupidi litterarum sunt, observatio necessaria est, ut quod corpori, vel loci, vel studii ratio detrahit, cura restituatur. Quæ interdum vel domestica, vel civilia tenuerunt, huic tempus aliquod curationi corporis est adhibendum, præcipua autem ejus curatio exercitatio est, quæ semper cibum antecedere debet.

Inter morbos quibus litterati plectuntur, eminet iste : de eodem objecto continuò meditantés , rei investigatæ impressio quasi infigitur animæ , ita-ut vel semper præsens illa censeatur , vel saltèm quædam inferatur alteratio in animæ operationibus : notum est SOCRATEM credidisse se impelli & dirigi à quodam genio à seipso distincto ; abyssum antè oculos hiantem videbat PASCALIUS , jamdiù profundis rebus immerfus : quâdam voce ad veri inquisitionem continuò advocari , CARTHESIUS ipse credebatur , veritatem tenebris obvolutam in lucem prodere ratus : scintillas maximè vividas tùm nocte, tùm die percipiebat TSCHIRNAUS rebus mathematicis profundè implicatus.

C O R O L L. IV.

Ex influxu reciproco mentem inter & principium vitale , dimanant summi momenti confectaria in medicinæ praxim : in curandis plerisque morbis illius influxûs habenda est ratio : nonnunquàm Medicus tali cognitione suffultus à viâ vulgari recedet ; insulsum esset v. g. , tentare curationem melancholiæ ex mœrore nascentis per medicamina in physicum solummodò agentia. Apud romanos , regnante NUMA POMPILIO , sævit pestis , hostiliter grassatur , urbem deferere jamjà est quæstio , clypeum aureum à Diis missum ut cives à peste liberarent finxit N. POMPILIUS , de hocce rumor vagatur , & mox spe resectâ diras agere tragædias definit crudelis ille morbus (PLUTARQUE).

In omnibus ergò morbis , in quibus sensibilitas maximè evecta est , summâ cum curâ removendum est quidquid in morali parere potest perturbationem ; quoties enim non accessit mors maturior ingrato nuntio ? Quoties , natura morbi curationem felici molimine meditans , non fuit perturbata ex imprudenti v. g. astantium colloquio ? Hinc veritas vulgaris adagii , *quand on ne craint pas , l'on ne prend pas la maladie.*

P A R S S E C U N D A .

*De influxu educationis in hominem relativè
ad scientias.*

RECENSENS PLUTARCHUS quæ ad educationem conferunt , naturam primum locum occupare meritò censet , apprimè reputans institutorem esse non secùs ac agricolam qui ex quâvis terrâ pravas radices decerpere solummodò non studet , sed plantas ubertate foli vigentes excolit , amputat inutiles ramos , feliciores inserit : talia jamjàm doctuerat HIPPOCRATES (y) : qui post illos de educatione scripsère , in eo totam educationis operam collocarunt ; quæ verò de eâ tradidere præcepta , dispersa , nulli principio generali adscripta , nullâ lege economiæ animalis suffulta , sunt veluti gemmæ inordinatè dispositæ , quorum quælibet proprio fulgore micans nullum splendorem à communi consortio mutuatur.

In primâ parte operis optimam organisationem delineavimus ; quæcumque nunc de educatione dicenda veniunt , ad illam exquisitam organisationem revocanda sunt. Immen- sus quidem disquisitionum campus , si figillatim singula ordine prosequi mens esset , sufficiet ergò quædam summa capita indicare ; fortunatus nimium ! si futuri quondam diei affulgeat levif aurora.

Quem ordinem in præcedenti parte secuti sumus , subsequemur in istâ : explorabimus quid agendum sit in excolendis

(y) Imprimis naturâ opus est , quâ repugnante irrita sunt omnia
Natura namque nostra agri , Doctorem præcepta seminum rationem habent ,
institutio à puero tempestivæ sationi respondet , locus verò disciplinæ accom-
modatus aëri ambientii , ex quo iis quæ è terrâ nascuntur alimentum suppetit ,
diligens studium agricultura est. HIPPOCRATES lib. qui lex inscribitur.

1°. Sensibilitate physicâ & mobilitate., 2°. Sensuum organis. 3°. Animi affectibus. 4°. Intellectûs facultatibus. 5°. Quædam subjungemus circâ reciprocum influxum mentem inter & principium vitale.

§. I.

De culturâ sensibilitatis physicæ & mobilitatis.

Non in scenam revocabimus exoletas illas & usque ad fastigium protractas declamationes institutorum, contra pravum morem matrum non lactandi filios, eos fasciis obvolutos continuò retinendi & ab aëris quâcumque vicissitudine tenellum corpus immunè præstandi: naturæ vestigiis inhærere ejusque processus venerari assuetus physiologus, vix illam rerum inversionem concipiet; his igitur prætermiſſis, totus erit in evolvendis præceptis quæ fluunt ex ipsâ cognitione legum economiæ animalis.

Jàm verò cum vita consistat in fluxu mutuo virium motricium & sentientium, duplex ille vitalitatis cardo optimo vigore debet instrui & in certo æquilibrio foveri; quod exercitatione & quiete alternante obtinetur.

Corporis exercitationem præprimis exigit natura à teneris annis: instinctui igitur obsequatur puer, tenellos artus hînc-indè verset, ad motum progressivum sollicitetur, hûc-illûc transferatur, saltet, currat, &c. Hoc artificio, corroboratur ipsius principium vitale, validior energia organis imprimitur; motu arteriarum peristaltico, vividâ muscolari contractione, agitur, succutitur ipsemet textus cellularis qui veluti atmosphæra ventorum impulsu indiget ut nitida & pura fervetur, fluida in ipso latentia non ampliùs languent, & ad fines præfixos optimè disponuntur. Graduatâ progressionem sectetur exercitia; imberbis juvenis equis canibusque & aprici gramini campi indulgeat; donec tandem naturâ ad quietem vergente, labefactatisque præ senio viribus, vita sedentaria adducatur.

Quid valeant exercitia ? Omnium temporum nos docent observata : in animum revocate publicos ludos isthmicos , olympicos , &c. : volvatis instituta Lycurgi qui in firmando roborandoque corpore tantâ curâ incumbens , diversa assignavit exercitia diversis ætatum periodis , & brevî sobolescentem intrâ muros patriæ fortem observavit juventutem , de quâ sic HORATIUS.

Rusticorum mascula militum
Proles , fabellis docta ligonibus
Versare glebas , & severæ
Matris ad arbitrium recisos
Portare fustes , sol ubi montium
Mutaret umbras.

Volve dicta factaque præstantissimorum ; tum romæ , tum græciæ virorum ; & inconcussum manebit gymnasticæ ascribenda esse , valetudinem hanc firmam & stabilem , animum nulli rei imparem , & alias dotes quæ hodiè apud nos vix fidem obtinere valent : tantâ cum curâ excolebatur corpus , ut alia athleticis , alia litteratis , alia militaribus esset exercitatio (7).

QUATENUS AD CULTURAM SENSIBILITATIS PHYSICÆ , notandum vix quidquam magis noxium excogitari illâ parentum anxietate , quâ aëris externi varias vicissitudines & aliarum rerum contactum à puero removeere curant. Non eis incutiam pavorem imagine luctuosâ malorum quæ ex illo fonte dimanant , sufficiat oculis subjicere relationem quàm humanum corpus habet cum ambientibus quibuscunque objectis ; quippè materialis nostri corporis compages subjicitur generalibus materiæ legibus , utpotè mundi physici pars ; itaque dum volvitur natura in circulo quodam , dum vices continuas experiuntur varia entia , abripimur & nos immenso rerum vortice , cui obistere homini denegatur : nihil immutare valet in legibus à Creatore sancitis

(7) MERCURIALIS da arte gymnasticâ.

juxtà quas ex impressione objectorum gratæ vel injucundæ sensationes oriuntur; superest ergò, ut sensum doloris assuetudo ad omnia obtundat.

Corporis habitum induret, roboret à teneris annis homo (a); quascumque aëris vicissitudines pati addiscat; sitim laborem ferre valeat (b); cibus duris, digestu difficilibus, farcinet ventriculum: ALCIBIADIS & EPAMINONDÆ ad instar quibuscumque circumstantiis sciat sese accommodare: attendatis ad ALEXANDRUM, per immensos asiæ tractus DARIUM fugantem, aquâ per longum tempus privatum, nec tamen ab incepto desistentem. Videas CÆSAREM naturâ debilem, exercitio naturæ defectus suppletem: quotquot in arte militari floruere apud antiquos, totidem huic vitæ generi sese obligasse leges. Qui litteratus avertere vult affectiones nevropathicas imminentes, alterno animi & corporis exercitio indulgeat: & si certis circumstantiis valde protracta requiratur meditatio, parcam quantitatem alimonie, potus cardiacos in auxilium vocet; quandiù NEWTON opticæ suæ incubuit, nonnisi vino Canariensi & frustulo dulciario usus est & quidem exiguâ dosi; vires vitales per studium quasi in cerebri regione concentratæ, æquabiliter per omnes partes diffundantur ope exercitii; tali modo omnium partium concentus & utriusque principii harmonia servabuntur.

§. II.

De culturâ organorum sensuum.

In infantiâ, dùm corporis evolutioni & incremento tota prospicit naturâ, dùm in illo statu torpent mentis facul-

(a) *L'Accoutumance à porter le travail, est accoutumance à porter la douleur.* Eſſ. de MONTAGNE.

(b) E memoriâ nunquam excidet dura illa educatio Henrici IV.: teneros egit annos in domo undiquè oblitâ montibus & rupibus: ibi agrestium more, rudes vestes, cibos duros, nanciſcebatur; edocebatur

tates , quid aliud præstare potest institutor , quàm sensuum organa dirigere , informare & ea reddere paria omnibus corporum relationibus obtinendis ?

Itaque ordiendo à tactu , ut potè omnium maximè extenso , vix concipitur quàm rudis maneat ob exercitii defectum : alii sensus istius operationem antè vertunt , & impellunt ad judicia quæ penes ipsum tactum sunt : Satius ducit homo , corporum relationes explorare ope visûs qui cœu fulgur è nube vibratum ambientia objecta comperit. Ast verò , quam multæ , quam solidæ , mentem nostram effugiunt cognitiones , quæ nonnisi exculcto summâ cum curâ tactu obtineri possunt ! Quam magnum exindè subsidium repetere praxim , quis negabit ! Principii vitalis profundæ affectiones , plerumque dignosci nequeunt nisi signis quibusdam fugacibus , vel valdè latentibus ; in illarum diagnosis facile veniet Medicus , qui quascumque sunt mutationes in superficie corporis ritè distinguet , qui innumeras modificationes , caloris vitalis , siccitatis , humiditatis & pulsationis arteriarum , observare poterit.

Non minori cum curâ excolendus est visus ; corporis enim securitati præ aliis prospicit : & consequenter multiplici illusione nos luderet circa objectorum proprietates , nisi ritè excoleretur ab incunabulis. Notum est quam apprimè percipiant varias corporum relationes , Archytestæ , Pictores , &c. quantâque celeritate uno oculi ictu judicent de distantia , proportionibus objectorum. Assiduè ergò exerceat hunc sensum adolescens , non leviter credat quæcumque ipsius ope comperiuntur , notas habeat varias rationes quibus ab illo illudi potest ; omnia , mediante tactu , emendare addiscat.

velociter currere , præruptas scandere rupes ; solitus erat pedibus nudis , capite detecto se quibuscumque impressionibus objicere ; & ut VIRGILII verbis utar , *quem sese ore ferens ? Quam forti pectore & armis ?* Meritò animadvertit, Ill. MARET , omnes penè militares qui apud nos floruerunt rure fuisse educatos. *Inf. des mœurs des François sur leur santé.*

Auditûs organum peculiarem pariter sibi vindicat curam; juvenem artem musicam edoceas; in hâc ætate tenerâ, vitetur omnis cantus dissonans aut ad exfuscitanda animi pathemata accommodatus, iste nempe expostulat sensibilitatis moralis & organorum evolutionem quæ non fit nisi ætate maturiori.

Graduatâ illâ organorum culturâ, novus successivè oritur & crescit rerum ordo, infcio, ut ita dicam, puero; relationes rerum organis deprehensas sagaciter versabit, qualiacumque offerantur objecta de hisce rectè judicabit; sensibus nunquam delusus, fideles animæ transmittentur impressiones & ista opportunè semper commovebitur.

Sensibus interdum offerantur objecta inexpectata, quæ vividâ & subitanâ sui impressione mentem excitent, percellant.

DEMOSTHENES adhuc juvenis oratorem CALLISTRATUM in populi coetu tonantem, facundiâque cunctorum animos rapientem videt; exindè fervet animus, acri studio dat operam, posteaque dignus evadit qui primus omnium orator nuncupetur. Videt RUBENS venetiis degens exquisitæ pulchritudinis opera, ab eximiis Pictoribus LE TITIEN: JULES ROMAIN, depicta; obstupet mente, ut ita dicam, captus; Galliam repetit, & in picturâ miraculâ promit. Casu fortuito, ut norunt omnes, ad magna accenditur RAPHAEL.

Qui artibus liberalibus clarescere meditatur, mentem interdum attollat; artium prodigia avidis scrutetur oculis, summorum virorum facta monumentaque in eorum honorem erecta perlustret: variis his spectaculis allectum cor vividè saliet, animaque ipsa nihil nisi sublimè affectabit.

Qui rebus naturalibus studet, naturam sub quocumque aspectu observet; nihil infrâ se reputet: nonnè GALILEUS in horto etruriæ Ducis conspiciens aquam in anthlias ascendentem, fortuitò olitoris quæsito, ad indaganda aëris atmosphærici phœnomena incitatur? Nonnè fructûs maturi lapsus, summum Newtonum ad investiganda siderum phœnomena propriisque legibus adscribenda, impulit?

§. III.

De culturâ affectuum animi.

Fervente juventâ ubi exfufcitatur fenfibilitas moralis, ubi patent variæ relationes quibus homo connectitur cum totâ naturâ, novisque impreffionibus agitatur; tunc informetur cereus ille animus ad honefti & boni ftudium, veræ & solidæ felicitatis arcana illi referantur.

In hunc verò fcopum non maximè faciunt præcepta, nec acervæ infectationes: non quod decet, quod expedit, eft oculis exhibendum; fed ftimulanda eft innata activitas ad bonum, novum robur animo eft ingenerandum; vivida igitur exempla tempeftivè oblata, quantò-magis proderunt, millenis indies & ufque ad fatietatem repetitis sermonibus.

MARCUS-AURELIUS dogmatica virtutis præcepta nunquàm audivit, fed exemplis fuit institutus; ærumnis miferorum coràm ipfo occurrebant gnari institutores; amicum in anguftiis delapfum coràm illo reftituebat unus ex illis; pectus cicatricibus fœdatum illi offerebat bellator; hinc, quid fibi, quid patriæ, quid aliis, ipfe debebat, menti profundè ingebatur.

Hinc patet, quomodò ad bonam frugem fit revocandus adolescens, qui in voluptatibus prono capite feſe immergit; illius oculis exhibeantur ſpectacula quæ vitii fœdam imaginem præ ſe ferant: ilotas temulentos adoleſcentium aſpectui ſubjiciebant Spartiatæ, ut ſordida ebrietas odio haberetur; cujuſdam filius (c) veneris æſtu fervens in omnem libidinem ſeſe projiciebat, meretricum conſortio jamjàm contaminandus, patris propoſitum ignorans ingreditur cum illo noſocomium ubi libidinis pœnas pendebant lue venereâ infecti, tali ſpectaculo perterritus tonantem audit patrem; *en*

(c) ROUSSEAU, dans ſon *Emile*.

*quæ fors te manet, scelestè ! Voto patris respondit eventus ;
solo enim scorti nomine horrescebat adolescens.*

Sic tenèros animos aliena oppropria sæpè
Absterrent vitiis.

H O R.

Non secùs ac in corpore vigente omnes functiones organo-
rum harmonicè concurrunt ad sanam valetudinem præstan-
dam, & perturbatâ illâ harmoniâ exurgit morbus ; ità suas
patitur animus sanitatis & morbi vicissitudines : animi verò
sanitatem stare patet quandò intrâ debitos limites coërcito
quocumque animali appetitu, homo nitidè percipit quid
debeat summo Numini, quid sibi, quid aliis : & componit
vitæ rationem ad illas inconcussas veri & honesti normas ;
hæc verò virtus non potest competere nisi ætati maturæ quan-
dò scilicet altæ meditationis fit par intellectus : summus in
PERICLE animus non fuit evolutus, nisi postquàm ANAXAGORÆ
præceptis imbutus, ex se-ipso perscrutari potuit effectus natu-
rales & eorum ordinem profèqui : similia nobis præbent exem-
pla M. TORQUATUS, SCIPIO-AFRICANUS, THEMISTOCLES,
CIMON, &c. Tenebrosa fuit illorum juvenus, ut majori
splendore dein sese ostenderent.

§. IV.

De culturâ facultatum intellectûs

Memoria, ratio propriè dicta & imaginatio, sunt juxtâ
III. DALEMBERT (*d*) varii respectus sub quibus confide-
rari potest intellectus ; consideratio illa ordinem dicendorum
suppeditat ; & ne dicendorum copiâ obruamur, summa
rerum capita tantùm indicabimus.

1°. Viget vulgare adagium, semper aliquid indies memo-

(*d*) Discours préliminaire de l'Encyclopédie.

riæ mandandum , verba & voces auctorum esse addiscenda ne exercitii defectu labefactetur illa facultas ; ast laborem illum respuit vir præstans , aliam viam , aliam methodum sectatur ; excerptas hinc indè ideas sui juris facit , & ex illis novam & propriam colligit idearum segetem : hoc modo , non oneratur memoria , sed promovetur intellectus ; non externâ farcinâ gravatur , sed novo decore sese attollit. » *Il faut s'enquerir* , dit MONTAGNE (e) , *qui est mieux savant , non qui est plus savant. Nous ne travaillons qu'à remplir la mémoire , & laissons l'entendement & la conscience vuides. Tout ainsi que les oiseaux vont quelquefois à la quête du grain , & le portent au bec , sans le tâter , pour en faire béchée à leurs petits : ainsi nos Pédants vont pillotant la science dans les livres , & ne la logent qu'au bout de leurs lèvres , pour la dégorger seulement , & mettre au vent. Il ne faut pas attacher le savoir à l'ame ; il l'y faut incorporer ; il ne faut pas l'en arroser ; il l'en faut teindre «.*

Medicina , inquiunt quidam , ut potè observatis innixa , non-nisi studio immenso & factis innumeris in capite congestis obtineri potest : ubinàm verò occurrunt observata ità graphicè quoad omnes partes delineata , ità per ordinem digesta , ut inductiones inconcussæ confectariaque necessaria erui possint ? Summum rei caput in hoc poni videtur , ut infixæ menti hæreant primariæ economiæ animalis leges , consuetæ & possibiles aberrationes : volve igitur animo eos auctores in quibus omnia spirant optimi observatoris ingenium , ad eorum normam te compone , fœcunda per reflectionem ipsorum ideas ; optima , solida , fit tibi basis ; & pauci tibi sufficient auctores.

Non tamen damnanda eruditorum turma ; illi enim si non multùm debeant scientiæ , plurimùm scientiarum cultores : qui enim hodiè factum physiologicum observatis innitere cupit , copiosam HALLERI segetem visitet , indèque emerget

(e) Essais de MONTAGNE , in art. du *Pédantisme*.

factorum numerus requisitus ad astruendam propositionis veritatem. Ast dolendum est summos viros promovendis scientiis natos, *in medio defixa relinquere aratra* præ eruditionis farcina, & sonos articulatos tantum effutire valere (f).

2°. Jàm quæritur, quid sit ratio! Non datur definitio: eâ ne præditus es! volve scripta philophica PLUTHARCHI, TACITI, MONTAGNE, &c. Et quid sit ratio, scies. Illa ferventis imaginationis tumultuantisque animi impetum moderatur, in artibus liberalibus ingenii sublimia meditantis cursum illustrat, dirigit: in poësi, in arte oratoriâ nervum corpusque dicendorum efformat: ratio sola, veros efficit observatores; illa ex phœnomenis observatis vera eruere potest confectaria, illa sola denique ad magna tendentis animi volatum dirigit; à vero ne deviet imaginatio, in omni arte, omni scientiâ facem præfert: MAGNUM ALEXANDRUM dirigebat ratio in omnibus victoriis ad honestum finem convertendis (g).

Ratio autem non præceptis, sed exercitio excolatur, protractæ & forti contentioni gradatim assuefiat mens, non nisi ideis vividis & nitidè affulgentibus assensum præbeat, obscuras submittat analyfi, foveatur semper quidam scrupulus: ad hunc autem scopum obtinendum, laudandum venit præprimis matheseos studium; illud ingenii sagacitatem acuit, ratiocinandi vim fovet simulque corroborat: indè istis temporibus majus accessit decus illi scientiæ; sed haud scio an tantoperè celebrata ipsius utilitas, nostro ævo sit eadem ac fuit seculis elapsis; in dies nova eduntur opera faciliorem aditum reddentia; nonnè

(f) Quid de eruditorum gente sentiendum sit, consule MONTAGNE, art. *Pedantisme*. DALAMBERT, *Discour préliminaire de l'Encyclopédie*. BUFFON, *Discours préliminaire de l'Histoire naturelle*.

(g) ALEXANDRE, dans la rapidité de ses actions, dans le feu de ses passions même; avoit, si j'ose me servir de ce terme, une saillie de raison qui le conduisoit; & que ceux qui ont voulu faire un Roman de son Histoire, & qui avoient l'esprit plus gâté que lui, n'ont pû nous dérober. MONTESQUIEU, *Esp. des Loix*, T. I.

præ defectu exercitii , languet, marcescit ingenium? Quidni ergò illi objicerentur ardua quæque? Quidni, infalutatâ scriptorum vili turmâ , ad patres assurgere conaremur ut EUCLIDEM , CARTHESIUM , NEWTONUM , EULERUM , DALEMBERT , &c. Non multigenæ coacervandæ sunt notiones, ipsa mens ingenio mathematico est imbuenda. Id dictum volo non-solùm pro iis qui in rebus mathematicis nomen adipisci volunt, sed etiàm pro iis qui mathesim secundariè excolunt , ut altæ meditationis habitudinem contrahant (*h*).

3°. Hic nomine imaginationis intelligenda venit ingenii functio quæ creat in liberalibus artibus , & ipsarum foetus quasi spirantes reddit: si ratio illam intrâ debitos limites non coërceret, sed vagantem sibi permetteret, omnia ordinare & totum cohærens edere nequaquàm valens in vitium incideret quod carpit HORATIUS initio poëtices; *humano capiti cervicem pictor equinam jungere si velit*, &c.

Relativè ad imaginationem, si indulgere luberet descriptionibus oratoriis, haud difficilè esset hùc varias congerere voces ad promendam abditam hanc mentis operationem; & eam nuncupare, more Rethorum (*Enthousiasme*) afflatum divinum, delirium suave, &c. deindèque numerosis periodis harum vocum evolvere sensum; sed hosce verborum circuitus omittimus, qui nullam ideam offerunt illi qui caret imaginatione, & futes nœnias præbent menti illius qui hæc sensu intimo, novit, experitur.

Sed quodnam est Physiologi munus, relativè ad intellectûs culturam? Quænam partes illi incumbunt? Res in propatulo est: inquirendi sunt varii consensus cæterarum functionum cum imaginatione; investigandæ sunt leges inter certum corporis habitum & certam ingenii indolem: porrò

(*h*) HIPPOCRATES, in epistolâ ad thessalum filium. *Geometriæ & arithmetices cognitioni studium adhibeto mi fili, neque enim solum vitam tuam gloriosam & ad multa in rebus humanis utilem, verum etiàm mentem acutiorem & longè splendidiorẽ ad fructum omnium quæ in arte medicâ usui sunt, consequendum reddet.*

maxima viget analogia qualitates inter principii vitalis & intellectualis; magna sensibilitas physica, summam in morali denotat sensibilitatem; stupor in principii vitalis viribus sentientibus, languorem in moralibus functionibus prænuntiat, &c. Informet ergò Physiologus principium vitale, ad gradum præoptatum ipsius conducat vires & immutationes in morali pro voto subsequantur.

Habito semper respectu ad influxum animam inter & principium vitale, aliæ desumendæ sunt regulæ: vir ingenio forti præditus, quamquam consonis studiis illud promovere debeat, timere semper debet ne in stylum durum aut tumidum delabatur; temperabit ergò ingenitum illud robur, parcè exercitiis corporis indulgendo, cibis parùm excitantibus, facetorum hominum colloquio, mulierum familiaribus sermonibus, auctoribus dictionis venustate commendandis: hinc aureus noster ævus abstrusa matheoseos theoremata concinnitati & masculæ eloquentiæ videt consociata (DALEMBERT).

Vir sectans elegantiam & facundiam cavere debet dicendi genus nervis carens; stimulanda est activitas; accendendum est ingenium epotis spirituosus, auctorum evolutione in quibus omnia sapiunt virilem libertatem, exsuscitatione lenium cordis affectuum.

Qui autem assequi vult, *le naïf, le simple*, seu dicendi genus in quo adsit naturalis & non fucatus nitor, quale est apud LAFONTAINE: naturæ, instinctui permittat mentem, non sectetur duram victus rationem, naturam in minutissimis attentè scrutetur, musæi solitudinem sæpè deferat, potiatur mundi spectaculo.

Uno verbo, Physiologus sagax, innumeras litterato pandere potest normas, circa loca quæ incolere debet, regiminis & victus rationem, corporis exercitia, libros volvendos, objecta sensibus offerenda, affectus animi quibus fovendis potest incumbere, &c.

Summa ingenia non omni tempore musarum præsentiam experiuntur; modò languet animus; modò quasi divino

impulſu actus exſuſcitatur & totam naturam complecti valet : naturales has vices , ſequi preſſo pede , non ſe accingere ad laborem invitâ minervâ , placidè expectare dùm è ſomno mens redeat , debet litteratus ; non neglectis quandòque ſubſidiis quæ mentem exſuſcitare valent.

§. V.

De excolendo influxu reciproco inter principium vitale & intellectuale.

Conſideratæ ſunt per abſtractionem variæ rationes quibus proſpiciendum eſt culturæ facultatum utriuſque principii , ſed notum eſt quam arcto vinculo conſocientur ſuaſque affectiones ſibi communicent : undè ut in educatione obtineatur ſcopus propoſitus & morale perphyſicum & phyſicum per morale debent excoli : magnanimitas , candor , firmitas , conſtantia , &c. Corporis exercitati ſeſe præbent comites , ut patet ex omnibus antiquitatis viris clariffimis ; & viciffim animi robur , ſpes , fiducia poſſunt ſuſtinere vires labentes.

Hinc ſi principium morale vitali præpolleat ; exercitiis moderatis , variis familiaribus colloquiis , &c. Hoc ſimplici modo in æquilibrium redibunt phyſicæ & morales functiones.

Foveatur quædam paſſio , & nulli rei te eſſe imparem videbis : quid non præſtabit amor patriæ , v. g. ? Quid non aſſequetur ? Romanorum , Athenienſium , Spartiatarum pulcherrima facta & dicta (i) ſuggeſſit amor patriæ : ille , romam orbis æmulam per plura reddidit ſæculâ : vis igitur claritudinem aſſequi ? Nativam inertiam commove , fove flagrantem & ſublimem animi affectum , & patebit quid præſtare valeas.

(i) *Œuvres de PLUTARQUE , dits & faits notables de Lacédemoniens.*
Et paſſim in omnibus cel. vir. vitis.

Quoad vires sentientes & motrices, notum est eas esse in quâdam ratione reciproca: eas in statu æquilibrîi fovere debet physiologus; si prædominetur sensibilitas, ad gradum requisitum corporis exercitiis est revocanda: si è contrâ langueat & obtusior evadat, tunc victu leviori, exercitio minùs protracto ad medium optatum reducatur, &c.

Sic variæ facultates in homine quasi quâdam oscillatione sibi mutuo contranitantur, versantur in circulo quodam energiæ reciprocæ; quæ quidem omnia ponderare debet physiologus, ut inconcussas exindè eruat normas & omnia dirigantur ad societatis harmoniam.

P A R S T E R T I A.

De influxu climatis in Hominem relativè ad scientias.

NON solùm notanda venit latitudo loci, ut denotat climatis vox, sed aliæ animadversiones sunt in medium adducendæ: longè enim variæ sunt tempestates in plagis asiaticis & europæis, etsi in utrâque idem sit intervallum à polo boreali: in tartariâ chinenfi quæ ferè est in eodem latitudinis gradu ac gallia, viget per longum tempus frigus acre & forsàn æquiparandum illi quod sævit in islandiâ; illud verò dependet ex eo quod europa defendatur montibus norvegiæ & laponiæ, & non sit æquale munimentum pro asiaticis plagis & aliis.

Non omittenda sunt pariter animadversa quæ suppeditant, situs, positio loci, &c. quippè notat HIPPOCRATES (1) quantum sub hoc respectu differant homines: » Etenim » qui regionem montanam, asperam & aquis carentem in-

(1) HIPPOC. de aëre, aquis & locis.

colunt & anni tempestates habent valdè differentes , diversi esse debent ab iis qui habitant loca concava , her-
bosa , æstuosa , quique ventis calidis magis quàm frigidis perflantur : hi pariter debent adhuc discriminari ab iis qui regionem altam , planam , ventis perflatam & aquosam incolunt : alia pariter est ratio eorum qui gracilia & arida loca , aquis carentia & nuda tenent , neque temperatas habent anni temporum mutationes ; alia adhuc eorum qui terram habent pinguem , mollem & aquosam . . . Magnâ enim ex parte hominum formas & mores regionis naturam imitari reperiēs .

A diversâ victûs ratione , in eâdem regione variare possunt homines : notum est romanos olim , sub eodem cœlo degentes , ac imbelles nostri cœtanei , incredibili vigore fuisse præditos : notum est turcas , à græcis intrâ eosdem muros detentis , prorsus differre ; quæ varietates à climate nequaquàm repetendæ , diversæ victûs rationi referendæ veniunt (m).

Sed quidquid sit de illis casibus particularibus ; quemadmodum variant plantæ relativè ad climata (n) , ita & homines modificari reperiēs ; gradu enim sensibilitatis , non secus ac latitudinis , distingui homines jamjam promulgavit MONTESQUIEU ; quem antè HIPPOCRATES *hominum formas & mores maximâ ex parte regionis naturam imitari* nos docuerat (o).

Non immorabor in singulis varietatibus quæ à climate

(m) *TOURNEFORT*, voyage du Levant, Lettre 14.

(n) Neque terræ ferre omnes omnia possunt :
Fluminibus falices , crassisque paludibus alni
Nascuntur ; steriles saxosis montibus orni :
Littora myrthetis lætissima , deniquè apertos
Bacchus amat colles , aquilonem & frigora taxi.

VIRG. Georg. II.

(o) *HIPPOC.* de aëre , aquis & locis.

profluunt ; generalia tantum proponam quæ ad elucidandam quæstionem conferre possunt. Cæterum quando asseritur certam ingenii indolem competere determinato climati , alia prorsus ingenii genera non excludimus quæ nativæ constitutionis aut aliarum circumstantiarum sunt effectus ; id unicum contendimus , quod , abstractis omnibus quæ climatis influxum infringere valent , certæ cujusdam indolis viri , in tali plagâ , tali loci situ , germinare debeant.

§. I.

De influxu climatis in sensum & motum.

1°. Quæcumque hucusque observata fuere nos adducunt ad credendum sensibilitatis aciem rationem sequi debilitatis corporis in homine sano : confer pueros cum adultis , convalescentem cum sano , foemineum sexum cum masculo , populos australes cum borealibus , & nostrum assertum verum esse videbis , quod non evertent quædam exceptiones (p).

Populorum australium exquisitus sensus , summam debilitatem comitem sibi adjungit ; illa debilitas producitur ab æris temperie quæ quietis amorem inducit ; exercitii enim defectu , alimentorum tenuium ingestione , tonica vis labefactatur , languet muscularis & evehitur sensibilitas.

Illa autem sensibilitatis vividitas , ab influxu corporum cœlestium in principium sentiens maximè videtur pendere : quippè si advertatur , in zonâ torridâ maximam fieri aquarum elevationem ; si perpendantur frequentes procellæ , tonitruum ingens fragor & terræ motiones quæ ibi non rarò debacchantur , quæque fluidi electrici evolutionem maximam demonstrant ; si attendatur ad vegetantium hujusce

(p) Sensûs vividitas sequitur rationem inversam distantie ab æquatore , motûs verò energia , directam : undè vera sunt quæ promulgavit Ill. BARTHEZ in princ. vit. quod sensus non sit semper in ratione motûs.

plagæ naturam quæ sunt graveolentia, balzamis redundantia, spirituque rectore, ut ita dicam, exaltato donata; si sagax instinctus ferarum hujus cœli incolarum in medium adducantur: judicare pronum erit corpora cœlestia his terræ plagis correspondentia, in ipsa viventia maximè agere, eorum dotes evehere, acuere; quomodò ergò solus homo subtraheretur illi actioni? Quomodò illud fluidum electricum quo ipsemet imprægnatur, non novas acquireret vires sub hoc cœlo torrido? Novam vim addit attentio ad motum annum solis & lunæ, ultrà tropicos nunquàm progredientium; hinc enim incolæ zonarum inter illos comprehensarum solem quasi perpendicularem semper habent (q).

Sensibilitas autem illa vivida patet in populis australibus signis minimè æquivocis; nempe æstu venereo flagrante (r), doloris intolerantiâ, adolescentiâ præcoci, convulsionibus quæ quandòque vel ex lævi vulnere oriuntur, sicut & delirio quæ ex minimâ febre ortum ducit: convulsiones epidemicè grassari in Americâ memorat ZIMMERMANN.

Ex his autem perspicuum est quod ex adverso contingere debet in habitu populorum borealium: corporis robur ibi promovetur, validis exercitiis quæ requirit cura victûs in terrâ asperâ & ingrâtâ, alimentis digestu difficillimis tonicis vires firmantibus: quantò autem majus est robur, tantò minor debet esse sensus, ex suprâ notatis; aliundè illud per observata compertum habetur, *il faut écorcher un Moscovite pour lui donner du sentiment*, dixit MONTESQUIEU; ubique doctrinam hippocraticam huic consonam reperies. Igitur in regione calidâ observatur illa sensibilitatis species, quæ utpotè maximè vivida ad nutum causæ externæ agentis excitatur, sed brevi evanescit impressio; versùs polos reperitur illa sensibilitas obtusa quæ nonnisi validâ

(q) Cæterum vide quid censeat HIPPOC de siderum influxu: in *Lib. de aère, aq. & loc.* & in *Lib. de statibus*

(r) *Il y a de tels climats où le Physique a une telle force, que la Morale ne peut presque rien.* MONTESQUIEU, *Esprit des Loix*. T. 2.

corporum impressione commovetur; plagæ attemperatæ medium inter recensitas obtinent, hinc apud ipsarum incolas media vigere debet sensibilitas, scilicet nec nimis vivida, nec nimis obtusa, quæque præprimis exoptanda: felices ergò! felices populi! qui in eo terræ terræ tractu à Creatore positi sunt.

II°. In populis borealibus, organum musculare viribus redundans & naturalem proterviam accersens, debet homines impellere ad motus validos, bellum, venationem, longa itinera, &c. quod testantur horumce populorum annales: notæ sunt ipsorum invasiones & vastitates quas intulerunt in meridionalibus europæ plagis; nota sunt ex TACITO bella quasi perpetua quæ gerebant antiqui Germani: „nec arare terram, aut expectare fructum, ait ille „Auctor (s), tam facile persuaseris quàm vocare hostes & „vulnera mereri; pigrum quinimò & iners videtur sudore „acquirere, quod possis sanguine parare. “ In ipsâ pace ad consilia publica procedebant armati.

Apud populos meridionales, illa virtus, illud robur, decrescent quâ proportionem ad equatorem pergemus. Calor enim, quietis amorem inducit, & consequenter enervationem & debilitatem: Indii otium sectantur tanquàm summum bonum, supremum Numen immobile nuncupant (t); idem de Siamensibus referunt viatores. In calidis regionibus si occurrant populi, bellicæ artis claritudine olim insignes, hujusce effectus in propatulo sunt causæ morales vim climatis infringentes: mente volve Arabum egregia facta sub Mahumete ipsiusque Califis successoribus, & occurret effrenatus fanaticismus impellens populum rudem & incultum, eumque à quiete deturbans; cessante hoc stimulo, in pristinum statum relapsi sunt populi. In Græciæ & Italiæ plagis extitere quidem famigerati in re bellicâ populi; sed attendendum

(s) TACITUS, de moribus Germanorum.

(t) MONTESQUIEU *Esprit des Loix*, T. 2.

ad eximium reipublicæ regimen quod vigeat, quodque nationalem torporem exfufcitare vitamque laboribus addictam fovere valebat : aliundè notum eft, quam vivida imaginandi vis contingat illis populis, & quantum evehi poffit per flagrantem amorem patriæ & libertatis.

Sub cœlo nec minùs ad austrum, nec nimis ad boream vergente, abeft illa admotum effrena propenfio, abeft & illa ad quietem damnanda proclivitas ; mens non cædes, non fanguinem fpirat ; fed ad utilia peragenda hominem propellit : ibi florebut artes mechanicæ, induftria humana (u) : ibi obfervabitur vigenſ commercium, quod fimul exigit mentem ſagacem ad ineunda confilia, & corpus mobile ad illa aſſequenda ; ibi peragentur omnia quæ expoſtulant audaciam ad tentandum, prudentiam ad ponderanda media, & robur, tùm animi, tùm corporis ad deducenda confilia ad felicem exitum.

In influxu climatis in ſenſum & motum ſunt peculiareſ animadverſiones deducendæ ex loci ſitu & poſitione, quod quidem egregiè notat Medicinæ Princeps in *Lib. de aère, aq. & loc.* » Qui enim regionem montanam, aſperam, altam » & aquis carentem incolunt & anni tempeſtates habent » valdè differentes, illi hominum formas magnas eſſe par » eſt, & tùm ad laborem, tùm ad robur à naturâ eſſe » comparatos ; at qui loca concava, herbola, æſtuola » quæque ventis calidis magis quàm frigidis perflantur, &

(u) » Trop loin ou trop près de l'équateur, l'homme eſt inhabile à diffé- » rents travaux qui ſemblent propres à une température douce. Pierre le » Grand alla chercher vainement dans les Etats les mieux policés de l'Eu- » rope, tous les arts qui pouvoient humaniſer ſa nation : depuis 50 ans » aucun de ces germes de vie n'a pu prendre racine au milieu des glaces » de la Ruſſie. Tous les Artiſtes y ſont étrangers & meurent bientôt avec » leur travail & leur talent, ſ'ils veulent y ſéjourner. Envain les Protec- » tants que Louis XIV. perſécuta dans ſa vieillesſe, apportèrent les arts » & les métiers chez tous les Peuples qui les accueilloient ; ils ne purent » y faire les mêmes ouvrages qu'en France. L'art. dépérit dans leurs » mains, parce qu'il n'étoit plus échauffé des mêmes rayons du ſoleil. *Hiſt. Philoſ. & Polit. T. dernier.*

„ aquis utuntur calidis , hi magni quidem esse possunt ,
 „ in amplam corporis molem à naturâ producuntur , cor-
 „ pore sunt carnofo , & minùs pituitofi quàm biliofi. Qui
 „ verò regionem altam, planam, ventis perflatam & aquo-
 „ sam incolunt, ii corporis habitu sunt prægrandi, inter
 „ se fimiles & erecti & animo tranquilliore. At qui graci-
 „ lia & arida loca aquis carentia & nuda tenent neque tem-
 „ peratas habent anni temporum mutationes , hâc in regione
 „ duro & robusto corporis habitu esse par est ... Magnâ
 „ enim ex parte hominum formas & mores regionis natu-
 „ ram imitari reperies. “

§. II.

De influxu climatis in animi affectus.

Etiamfi non nobis innotescerent mores propriaque indoles
 populorum septentrionalium , jam præsumi possent ex iis
 quæ de corporis habitu superiùs dicta fuère ; notum est
 enim quam potenter physicum influat in morale ; sed horum
 populorum historia rem elucidatam relinquit.

Superbia naturalis , indomitus belli cædiumque æstus ,
 audacia , semper hos effecére formidandos. Vi apertâ
 non per fraudem in hostes ire , mos inviolandus ; infi-
 diarum ratio ad debiles populos est amandata ; vigentis
 roboris sensus intimus parit securitatem , quam nulla fran-
 gent pericula : Certus laudis amor ibi erit summum mobi-
 le ; indè , servitutis , pœnarum intolerantia : TACITUS
 notat de antiquis Germanis , „ neque animadvertere ,
 „ neque vincere , neque verberare quidem nisi facer-
 „ dotibus permissum , non quasi in pœnam , nec ducis
 „ jussu , sed quasi Deo imperante “ Ille laudis amor ,
 studium in principes , principum in subiectos , uno verbo ,
 in omnes qui utiles sunt , pariet. „ Cum ventum in aciem
 „ aît idem TACITUS , turpe , principis virtute vinci , turpe
 „ comitatui virtutem principis non adæquare : jam verò
 „ infame in omnem vitam ac probrosum superstitem prin-

„ cipi suo ex acie recessisse : illum defendere , tueri , sua-
„ que fortia facta gloriæ ejus assignare , præcipuum sacra-
„ mentum. “

Propius accede ad plagas australes , & præcepta mora-
lia minùs observari deprehendes : vitiorum omnium scatu-
rigo sunt animi pathemata vivida : quisque propriis com-
modis & voluptatibus consulens cuncta ad se detorquet :
indè cupiditatum conflictus , vindictæ , proditiones , invi-
diæ , odia , &c. : exquisita australium sensibilitas ad amorem
illos fortiter impellit : ille amor omnium optatorum est
finis : & hinc affectuum caterva primarium illum affectum
subsequens.

Si ad austrum magis vergas , ità fervidus potest esse
calor , ut corpus langueat & ferè prorsùs enervetur :
dejectio animum invadet ; hinc nullum cæptum arduum ,
nulla curiositas , nullus sensus ; summum bonum con-
stituet ipsa quies ; pœnæ corpori inflictæ tolerabiliores
evadent quam animæ actio ; ipsaque servitus grata vi-
debitur : pusillanimes sunt Indii ; quinimò Europeorum
filii in Indiâ oriundi hanc inertiam contrahunt : hæc animi
dejectio ad scientias quascumque illos reddit impares. Qui
nimio frigori subiecti sub ursâ degunt , ii regulæ generali
exceptionem pariter faciunt ; Scytas enim antiquos hanc
regionem incolentes , imbelles & flaccidos nobis præbet
HIPPOCRATES (v).

Jàm verò ex hisce prælibatis , deducere pronum est
quinam contingere debeant Scriptores in variis regionibus.
Descriptiones , voluptatis illecebrarum , fictæ imaginis ,
amoris voti compotis , &c. elucebunt in Scriptoribus qui re-
giones calidas incolunt : MAHUMETIS fictitium paradisum ,
adumbratio amorum Didonis à VIRGILIO , delineatio illius
insulæ incantatæ & voluptatum salacium quibus se prono
capite Lusitanos immerfisse fingit CAMOUENS in suo poëmate

(v) De aëre, aquis & locis.

(*la Lusiade*) ; descriptio palatii *Darmide* , in poëmate DU TASSE (*Jérusalem délivrée*) ; varia denique opera edita à PETRARQUE , L'ARIOSTE , TRISSIN , &c. in quibus passim ingenium indulget lascivis sermonibus , imaginibus effeminatis ; nonnè palam faciunt peculiarem climatis influxum ?

Teneræ mentis affectiones , vivida animi pathemata de sua vi amittere videntur ad polum accedendo : in Galliâ , („ le sentiment dans les grands hommes se trouve fondu „ avec une raison épurée & une imagination hardie & „ sage.) “ In plagis magis borealibus , nullus est , ut ità dicam sensus ; hinc vix musicâ commoveri valent : apud Anglos & apud Italos quam varios effectus producant , eadem musica & musici , vix concipitur , ait MONTESQUIEU.

Cæterùm quoad animi affectus , non omittendæ sunt positiones locorum , de quibus egimus post HIPPOCRATEM ; prout enim homines incolunt loca montana , concava , æstiosa , arida , variare debent incolarum mores. *Hominum enim mores loci naturam imitari* , dixit ipse Medicinæ Parens.

§. III.

De influxu climatis in facultates intellectus.

Jamjàm videtur audire quemdam pietate conspicuum , insurgentem in gratiam dogmatum fidei , supercilia subducentem , & exclamantem : proh ! Inversi mores ! Ergò *clima influit in animam ; ergò anima supponitur materialis* : ast , advertat vir ille religiosus & nimium forsàn acerbus interpres , me maximè venerari dogmata de spiritualitate animæ & ne quidquam ex illis detrahere velle ; sed obtestor illum virum alio modo magis benevolo , magisque christianæ caritati consono hunc textum interpretari : nimirum cum omnes orthodoxi profiteantur existere leges unionis animæ cum corpore , volui immutationes à climate inductas in corpore , per consensum in mentem transmitti.

Notatum volo me non excurrere in illa climata extrema ,
quæ

quæ vel à calore fervente aduruntur , vel quæ corripuntur sæviente frigore : in illis inertia , animi dejectio , mentem sterilem reddunt ; in illis , corporis habitus , mentis facultates , vix unquam evolvuntur.

Nunc lustra mecum australes plagas : dicta factaque hujus cœli incolarum , volve ; ubicumque admirari dabitur imaginationem ardentem , quæ mentem rapit , eamque vehementer concitat : ibi occurrunt imagines giganteæ molis , immoderatæ rerum adumbrationes , allegoriæ , parabolæ : omnia redolebunt animam sublimem , sed altius , quam par est , & ultrà veri limites frequenter evectam (x).

In plagis minùs fervidis , imaginandi vis redundans , exuberans dicendi genus , ubicumque sese prodent & micabunt ; indulgebit ingenium descriptionibus vividis voluptatis , &c. Alium sibi finget mundum , quasi magicâ arte adornatum ; ibi occurrent præstigia cujuscumque generis , *des Esprits aëriens , des Fées , &c.*

Magis verge versùs boream , sensim nimia imaginationis ubertas emendabitur ; hancque mentis facultatem temperabit ratio exquisita , quæ nihil nisi cohærens , nisi castigatum emittet.

Propiùs versùs polum progredere : obtundetur sensim imaginandi vis , nisi aliundè causæ morales eam instigent , acuant : si eam accendat libertatis intimus sensus , magnas & sublimes elucebunt imagines , sed quasi in profundâ nube lumen emittentes : ingenium in his plagis sectabitur studia in quibus acer longèque protracta reflexio requiritur ; ibi valdè promovebuntur , mathesis , scientia rerum naturalium , & alia quæ laboris constantiam requirunt.

Lustrentur in Indiâ , Arabiâ , Italiâ & Galliâ , &c. Præ-

(x) La réponse de MAHOMET , aux menaces des Coracites , marque à la fois son caractère , & la manière de penser & de s'exprimer , propre à la nation. *Quand vous viendriez , dit-il , avec le soleil à la droite & la lune à la gauche , je ne reculerois pas dans ma carrière.* VOLTAIRE , Essai sur l'hist. gen.

cipui auctores & vera esse asserta deprehendes : antiqui Indiæ Gymnosophistæ philosophiam , ethicam , fabulis , allegoriis scatentes obtulere : Poësis arabum portentosa erat , sublimitate quâdam incohærente conspicua ; carebant illi populi , sagaci illo mentis instinctu qui omnia ponderat & ad rationis bilancem perpendit (y) : vel enim inertiam languentes , vel per fanatissimum impulsu , quibus limitibus sese continerent ?

Vivida moralis sensibilitas italicam gentem exagitat , ad omnia quæ venustatem offerunt impellit , & ipsa instinctui obsequitur : hinc domus incantamentis adornatæ , hinc spiritus aërei cum hominibus consortio devincti , & alia præstigia passim occurrentia in operibus Ill. PETRARQUE , LE TRISSIN , L'ARIOSTE , LE TASSE , &c. extitere quidem in Italiâ , VIRGILIUS , LUCANUS ; sed ille Augusti aulâ perpolitus , annè potuit castigatiora non edere opera ? Iste verò doctrinæ stoicæ rigidus sectator stilo imbelli summum animum Catonis valuisset-ne depingere ?

Per plura sæcula , alternis vicibus , tum dissensionum civilium , tum bellorum cum exteris populis gestorum , incubuerat gens gallica , scientiæ densis obvolatæ tenebris jacebant : verum nostris ferè temporibus , laudis amor quem suggestit Cardinalis DE RICHELIEU , quemque provexere prosperi successus Ludovici XIV , scientias introduxit ; moxque apud nos viguit illud felix consortium ingenii sublimis , rationis eliminatæ , non fucati leporis , &c. In quocumque dicendi genere auctores decus immortale adepti sunt : CORNEILLE , BOSSUET , RACINE , LAFONTAINE , tanquàm totidem exemplaria orbi litterario proponuntur.

(y) » Peut-être le génie , enfant de l'imagination qui crée , appartient-
 » il aux pays chauds féconds en événements merveilleux qui enflamment
 » l'enthousiasme ; tandis que le goût qui choisit & moissonne dans les champs
 » où le génie a semé , semble convenir davantage à des peuples sobres , doux
 » & modérés , qui vivent sous un ciel heureusement temperé. « *Hist. polit.*
 & *philosoph.*

Patriæ, libertatis amor, emovit, evexit graves anglicani populi mentes; exaltata fuit imaginatio; & opera exindè subsequèntia sublimi caractere insignita fuère (quamquam tamen absit harmonica omnium dotum attemperatio quæ viget apud Gallos). SAKESPEAR, POPE, MILTON, passim in altum quidem ignea jacula vibrant, quæ longè latèque horizontem collustrant, sed quæ mollem ingenerare flammam in corde non valent.

Artes liberales vix in Germaniâ vigere posse, indicant, coelum asperum & sæculorum annales; ingenia quædam in poësi claruère recentiori tempore, sed parvus eorum numerus tardusque proventus. Immensæ molis opera, eruditio in omnibus dispersa, satis indicant has mentes laboris acris & pertinacis capaces tardâ lentâque reflexione donari.

Lustratis variis plagis, quàm gratum est deprehendere, Galliam, ad fovendas omnis generis scientias, pro voto esse sitam! Quàm jucundum, ibi reperire eximiam dotum principii vitalis & moralis attemperationem jamjâm delineatam! Fas sit in gratiam gallici climatis hîc subjicere quæ de eo profert cl. scriptor. „ En voyant ce que le pa-
„ triotisme a donné aux Anglois, malgré l'inactivité du cli-
„ mat; jugez de ce qu'il auroit produit sur les François, où
„ le ciel le plus doux invite un peuple vif & sensible à
„ créer, à jouir. Un pays où l'on trouve, comme autrefois
„ dans la Grece, des esprits ardents & propres à l'inven-
„ tion, sous un ciel qui les échauffe de ses plus beaux
„ rayons. Des bras nerveux sous un climat où le froid
„ même excite au travail: des Provinces tempérées entre
„ le nord & le midi, des Ports de Mer fécondés par des
„ Fleuves navigables: des vastes plaines abondantes en
„ grains: des côteaux chargés de pampre & des fruits
„ de toutes les especes: des salines qu'on peut multiplier
„ à son gré: des montagnes où croissent les plus beaux
„ bois: par-tout, une terre peuplée d'hommes laborieux:
„ les premières ressources pour la subsistance: les matieres
„ communes des arts, & les superfluités du luxe. En un

„ mot, le commerce d'Athènes, l'industrie de Corinthe,
 „ les Soldats de Sparte, & les Troupeaux d'Arcadie „
Hist. phil. & polit.

P A R S Q U A R T A.

De influxu regiminis politici in hominem relative ad scientias.

ANNE tantum regimini politico tribuenda sunt, ut arri-
 det **HELVETIO**, præclara illa ingenia, quæ in orbe litte-
 rario, militari, alio-vè, claritudinem adepta sunt? Si paulò
 severiori examini submittere tentemus quæ in utramque
 partem afferri possunt rerum momenta, contrarium elu-
 cescet; magisque prorsus ac magis obvia erunt principia
 superius stabilita, de, scilicet, præcellenti quorundam inge-
 niorum natura: & me herclè comparationem depromendo
 à physicâ, forsàn de summis viris orbem interdum col-
 lustrantibus, idem sentiendum ac de cometis; retrò-elapsa
 sæcula eos habuere ut meteora ex mirando elementorum
 in atmosphærâ disseminatorum concursu emergentia, dum
 recentiorum Astronomorum investigata originem clariorem
 illis assignarunt; & in planetarum numero eos adsciscentes,
 generalibus attractionis legibus subditos esse, compertum est.

Formas politicas versanti, nec-non ipsarum influxum
 in præstantes viros investiganti, sese quædam obtulere phæno-
 mena quæ certis adscribere principiis conatus sum; hincque
 sequentia erui capita: demonstrabo igitur, 1°. Regiminis poli-
 tici constitutionem non-nisi præclaris viris deberi. 2°. Semel
 benè constitutum regimen politicum, summorum virorum
 fontem esse uberrimum. 3°. In evolvendis & excolendis
 quibusdam ingeniis pro nihilo reputari. 4°. Non rarò sæcula
 simul cum administratione publicâ ingenio evolvendo con-
 ferre. 5°. Quibus modis sub quâcumque administratione

publicâ excoli debeant dotes ingenitæ. Uno verbo, quid possit regimen politicum in ingeniorum evolutione, quid non, perpendemus.

§. I.

Regiminis politici constitutio præclaris viris debetur.

Per innumera sæcula hùc illuc vagantes homines , procùl à societate vixissent , nisi præstantium virorum impulsu ad novum vitæ genus amplectendum fuissent adaecti (7) : isti soli , facem præferentes fugare potuerunt profundas caligines quibus recondita jacebat gens humana : quid mirum igitur , si quidam cultus in variis terræ plagis ubi flourère , eis adhibitus fuerit ! Deorum organa esse summos illos viros , bonâ fide sibi fingeat vulgus ignarum , & ad superstitionem pronum : jussa APOLLINIS exequi LYCURGUM , putabant Spartiatæ. THESEUM inferos adiisse Proserpinamque rapuisse , pro certò habebat Athenienfis populus : ROMULUM inter Deos adscitum gloriabantur Romani , & ipsum N. POMPILIUM secreto Nymphæ Egeriæ colloquio gavisum fuisse.

Ut-ut sit de assertis illis fabulosis , quibus obscuratur antiquorum Legislatorum vita , ista saltem veritas in mediâ caligine coruscat , scilicèt , eos omnes præditos fuisse ingenio sublimi , & communi multò præstantiori ; & egregiis illis dotibus suprâ cæteros eminentes , ipsorum admirationem movisse.

Undè jamjàm concludere penès nos esset , summorum virorum opus esse regimen politicum : quò autem dilucidior patefcat hæc veritas , ad observata peculiariora recurramus , quæ in phycis & moralibus investigandis sola tanta & secuta sese præbet methodus.

LYCURGUS animo virili præditus , è regali fastigio ad vitam privatam descendit , celebres adit populos , cum

(7) ROUSSEAU , de l'Origine des conditions parmi les hommes.

summis viris versatur, varias vivendi formas comparat; quæ bona, quæ mala investigat; patriæ redditus, novum ei suppetit regimen politicum omnibus numeris absolutum; nec iis limitibus se continet, obstacula propositis oblata imperturbato removet animo, cives virtutum spectaculo demulcet, integrumque populum in stoïcorum scholam transformat.

Accenditur THESEUS dùm coràm illo recitantur HERCULIS egregia facta, ipsius vestigia premendi cupidine flagrat, monstra, tyrannos, scelestos, debellat, opprimit; atticæ vicos peragrat, homines ibi degentes verbis & vultûs authoritate ad urbem condendam allicit, urbsque Athenæ Græciæ decus evadit.

MAHUMETES jamjà quadragenarius vitam humilem & obscuram degens, quasi è somno exsuscitatur; superstitionem arabum gentem ad nutum versare posse, percipit: novam igitur proponit doctrinam nationali indoli indulgentem, crescit in dies assèclarum numerus; & brevi, novæ religionis conditorem, regiminis politici instauratorem, veneratur totus Oriens: porrò illi erat summa facundia, magna vultûs authoritas, intrepidus animus; eum ingenio poëtico fuisse præditum, testantur Historici, fidem facit l'*Alcoran*: tandem eum excoluisse rem medicam, palàm faciunt quos reliquit aphorismi; artis verò nostræ notiones, ad suam doctrinam characteri nationali accommodandam non parùm profuisse, nemo certè ibit inficias.

Non minori ingenii energiâ commendandos sese præbuere instauratores quorundam populorum ævi recentioris. ALFREDIUM MAGNUM tanquam gentis decus in sæculo prorsus barbaro, celebrat Anglia, ab illo restauratam publicam administrationem, restitutum scientiarum lumen profitetur. GUSTAVIUM nunquam fractum rebus adversis, gerentemque impavidum animum in extremis angustiis, tandemque in folio publicæ felicitati prospicientem, canit Sueffia. PETRUM MAGNUM in ipsâ adolescentiâ voluptatum illecebras conculcantem, duris militarium exercitiis incumbentem, gentes

artibus excultas secretò adeuntem tandemque scientiarum & artium suppellectili instructum , novis legibus novum populum creantem , extollent Moscovitæ.

Nonnè concludere pronum est ex prædictis observatis , egregios quosdam viros nascentes dotibus eximiis à naturâ fuisse præditos , eos prudentiam , animi fortitudinem , omnia prorsus agendi motiva in se reperire ? Magna quæque sectari , ardua exequi , non circumstantiis servire , sed ipsa rerum adjuncta ad nutum disponere , & consiliis suis accommodare , posse ? Rebus adversis increescere diceres eorum animi vigorem : & sicuti labor , corporis ritè conformati habitum indurat & validiorem reddit , dùm debilia ex naturâ corpora exhaurit ; ità & in moralibus , mens debilis citò rebus adversis occumbit , ad desperationem adigitur , dùm fortis & ægregia indoles in arduis novum robur acquirit , & acriori studio consilia prosequitur.

§. I I.

Regimen politicum semel benè constitutum summorum virorum est fons uberrimus.

Qui vividos animi affectus experiri est impar , is inter summos viros recenferi frustrà aspiret : illi soli motus procellosi , quibus agitur cor hominis evolvere possunt si quidquam ingenii impertita sit natura ; quanta igitur curâ obniti nonnè debet Legislatores , ut instituta sua exfuscitent vividos illos & ad honesta tendentes animi affectus ? Indè exfurget commotio quædam generalis , quæ in variis focis corroborata indèque reflexa , in reipublicæ incrementum tandem emerget : hoc præstabunt imprimis naturales hominis propensiones stimulatæ , honores impertiti , mercedes aptè distributæ , &c. : publicam æstimationem tanquam suo jure sibi vindicat egregia mens ; si eâ potiatur , accenditur , ad magna tendit : sin minùs , languet , torpore in medio cursu intercipitur.

Non alibi inquirendum censeo, cur romana civitas per tot sæcula orbem universum temperavit : in illâ vigeat æmulatio, aderant enim virtuti præmia; excolebantur viri percelebres; aptèque pro ratione ingeniorum honoribus distributis, quilibet in loco à naturâ decreto constitutus fortè contentus, civem intrâ muros, civem extrâ muros sese præbebat. Quid aptius in generandis animis virilibus & amor patriæ fovendo apud Spartiatis, quàm assidua illa corporis exercitia, victus durus, juvenum in turmas distributio, & inter illos excitatæ contentiones, eorum conventus, ibique à parentibus sermones habiti de rebus publicis, bello, amore patriæ, &c. : & in ætate adultâ, laudes à puellis impertitæ strenuis bellatoribus, simulque dicteria contra ignavos vibrata? Hujusmodi respublica potuit-ne non esse bellatorum scaturigo & publicæ rei eximiorum administratorum?

Athenis quomodò non floruisse artes liberales? In ludis publicis conferebantur præmia præstantissimis artium foetibus. In theatris, maximo omnium plausu excipiebantur sublimes Poëtæ sicut & Pictores. Hinc surrexere EURIPIDES, SOPHOCLES, PRAXITELLES, APELLES &c., eadem causæ in populo haud multum dissimili eundem effectum præstiterè : in Italiâ sub AUGUSTO, deindè sub auspiciis domûs DE MEDICIS, & in Galliâ regnante LUDOVICO XIV. è longinquo advecta artium miracula, honores, mercedes, societates percelebres ex quibus, veluti totidem focis, in gentem diradiant scientiæ, naturam exfuscitare visa sunt : exculta sunt poësis, pictura, eloquentia, &c. summique viri in iis æternam sibi peperere famam. Alio prorsus modo se commendare debuerunt rigidi fautores libertatis, ævo recentiori : altè infixus animo patriæ amor, omnium studia huc detorquet; communi civium commodo prospicere omnium est votum. Extollitur ergò anima, superbèque respuit illam quæ servitutem redolere videtur artium culturam, quæque proceribus placere studet homo; politica igitur, scientia rerum naturalium, mathesis, cæteræque graves scientiæ, novum in
illa

illâ constitutione decus assequuntur, despectæque jacebunt aut saltè parvi æstimatæ aliæ artes quæ venustati famulantur. Non igitur inquirendum quinàm in his se præstitère illustres, florentibus Romæ, Hollandiæ, Helvetiæ, &c. rebus.

In Angliâ nihil in libertate immutat factio eorum qui regiæ potestati dediti, perpetuum exerunt conamen contra rigidos libertatis fautores: quinimò in istis magis indè evehitur boni publici amor: placebunt igitur studia scientiarum arduarum: imò qui in re litterariâ decus assequi volent, non leni dictione, non elegantia quâdam excultâ & imbelli, sed imaginibus giganteæ molis, facundiâ tonante moresque rigidos depingente, claritudinem adipiscuntur, indè SHAKESPEAR, POPE, MILTON, &c.

In quâlibet igitur publicæ rei constitutione, sunt quædam in omnium animis vigentes sententiæ & animi affectus, ex quibus enascitur quædam tendentia generalis ad hæc vel illa objecta, quæ immutat, modificat quodammodò ibi sobolescentia ingenia & eorum evolutioni plus minùsve favet.

§. III.

In excolendis quibusdam ingeniis, pro nihilo reputatur sæpissimè regimen politicum.

Sunt ingenia quædam excelsa quæ hunc orbem physicum non incolunt, sed quorum mens sublimis altioribus disquisitionibus immersa, invincibili quodam impetu rapi, in scientiarum incrementum, à summo Numine diceres: animus flagrans cupidine discendi vices supplet cujusque externi stimuli. Sublimia quæque mente comprehendere, simulque acri studio obstacula quæque remove, valet: cæca quædam propensio summos hos viros fortiter intus agit, & ad limites scientiarum removendos impellit: instinctui obsequuntur, de physico parùm conscii vitam degunt prorsus intellectualem: pro judice, pro mercede sibi soli sufficiunt.

Annè summus CORNELIUS, dùm in lucem edit immortalés tragædias, *le Cid*, *Cinna*, dùmque spectaculorum barbariem ingenii sui energiâ dispellit, solummodò accensus fuit vili quâdam mercede? Et quare ROTROU, DESMARETS, beneficiis cumulati, nihil nisi mediocre in lucem emisere?

Quid dicam de ARCHIMEDE rebus geometricis profundè immerso & ineluctabili fato ad mathesim adacto? Quid referam de PASCHALIO qui in ipsâ juventute librorum subfidiis destitutus jussu parentum, Euclidis inventa sibi propria, facit; ætateque adultâ, morbo in lectum detentus, cicloïdis proprietates evolvit, dùm tamen hæc ideas animum lassantes, remove conatur?

Quid de CARTHESIO? Dùm suâ analysi novam geometris viam pandit & integram in mathesi parit revolutionem? Annè opus habuit stimulo exterius quæsito? Sub quali regiminis politici formâ ardorem illum mathematicum suffocasset? Quis credat NEWTONUM, dùm suam condit corporum cœlestium theoriam, quis credat, ipsius mentem tantummodò permotam accensamque fuisse motivis prorsus humanis? Ecquid hæc objecta præstare potuissent in animam illius, qui naturæ sanctuarium, ut ita dicam, reſeravit?

LUCANUM silentio obruere nequaquàm fas est, ipse sub ferreo NERONIS regno vixit, servitutis claustra audaci perſurpavit animo, in formam politicam graviter infurrexit sæpè sæpiùs; diro sub NERONE, cives infelices, ſeſemet infaustum, palam profiteri nequaquàm terrebat: Quis CATONEM, ipſomet aureo TITI, M. AURELII, ANTONINI ævo, majori depinxisset animo?

HOMERUS ipſemet hùc illùc errans per varias Græciæ urbes egeſtate penè conſumptus deſpectuſque, divino quodam impetu ad ſublimia quæque ſpontè impellitur. Summi Heroës, ACHYLLES, AGAMEMNON, Trojæ dira fata, immortalium Deorum conſilia, extollunt animam ipſius, cæterorumque vices ſupplent.

Quid addam de MILTONE in Angliâ, LETASSE in Italiâ, qui ab omnibus neglecti, ipſorumque deſpectis operibus, vitam humilem degebant?

Ipsimet GALILÆO, mundo physico, ut in eo revolutionem ageret, dato, nascenti undèquaque offeruntur obstacula: terram motu donari circa solem asserit, mox tribunali inquisitionis damnantur asserta ipseque philosophus, quemlibet gradum (et si principiis mathematicis astructum) quasi errore signatum, debebant theologi: invitis tamen illis innaccessisque quodammodo telis, instinctui philosophico semper obsecutus est, philosophiam huc-usque tenebris obvolutam in lucem edidit, immensumque horizontem monstravit subsequenter forsàn felicioribus.

Ex prædictis deprehendere datur, in quibusdam ingeniis, equidem rarissimis, nequaquam conferre regimen politicum; summi tales viri, à formâ publicâ nullum repetunt subsidium; mens propriâ vi impulsâ eximias dotes suas, sola evolvit, explicat: imaginatio scilicet accenditur, corroboratur judicium, tum veterum scriptorum auxilio, tum meditatione assiduâ & profundâ in quâ de sæculo se totos subtrahentes, patres alloquuntur, & veritatem apud antiquos nudam reperiunt, quasi vivâ voce ab illis edocentur: sicque invitis quibuscumque circumstantiis, sublimia sectantur, & ex voto ad proposita assurgunt.

Etsi viri illi ex seipsis ad supremum gradum, independentes à formâ politicâ, evecti fuissent; attamen non inficias ibo, quosdam, tum poëtas, tum oratores, &c. Non - nihil deprompsisse ex magnatum consortio: VIRGILIUS enim, quamquam summo præditus ingenio, ingenitas dotes multum tamen excoluit sub Augusti Imperio, forsànque indè repetiit illud molle atque faustum ubique in operibus dispersum; undè HORATIUS, camænas rure gaudentes illi annuisse, dixit. RACINIUS pariter regno Ludovici XIV. hanc suavem & fluentem carmina condendi libertatem, elegantiam nusquam interruptam, quibus immortalitatem est consecutus, prorsus debet; sed, ut ut sit, RACINIUS, VIRGILIUSQUE eximii poëtæ extitissent in quocumque regimine politico, forsànque audaciori volatu ad sublime illud surrexissent, quod in eorum scriptis desideratur; mens enim obstaculis exercita, validior evasisset.

§. IV.

Sæcula sæpissimè, simul cum administratione publicâ, ingenio evolvendo conferunt.

Si historicorum annales evolvas, videbis varias orbis plagas successive experiri benignum scientiarum & artium influxum: non loquar de Chinenfi Imperio in quo aliundè variæ circumstantiæ ulteriori scientiarum progressui simulque earum degenerationi, obstant; sed ab Indiis originem ducendo, ab antiquissimis temporibus, extitere florescentes in illis scientiæ; forsàn indè eas recepit Ægyptus: indè migratæ, Græciam inauspicato splendore illustrant; posteaque ad littora Tiberis sub Augusto confluunt: remeant indè in orientem sub auspiciis MAHUMETIS & CALIPHARUM; denuòque Romam repetunt à principibus domûs *Medicis* benevolè exceptæ; posteriùs in Galliâ sedem habent, obtemperantes voci Ludovici Magni: plagæ mox ipsæ septentrionales quasi suo jure eas sibi vindicant, instaurant; GUSTAVIUS in Sueffiâ, PETRUS MAGNUS in Moscoviâ, FREDERICUS in extremis Germaniæ plagis: tandem felix aurora lucidum diem prænuntiat Americanis septentrionalibus, parique passu apud illos scientiæ libertatisque amor quasi inito fœdere procedunt.

Sunt igitur scientiarum sæcula, quæ natura, quasi manu cœcâ, variis distribuit populis, ut exindè consequenter, in ingeniorum evolutionem conferant, simul cum regimine politico; undè sicut hominum ita & populorum ingenia, ætatum vices, ut ita dicam, experiuntur: in statu infantili nihil magni promere possunt, vana sunt eorum prorsùs tentamina: sed quandòque summus homo prodit in auras: populus antea in obscuritate degens, orbis jamjam admirationem movet: tenebræ dispelluntur & decore inauspicato sese attollunt scientiæ. ficque lentiori gradu fit scientiarum instauratio. Profundam ignorantiam subsequuntur, anxietas quædam, ineluctabilis discendi cupidò, evolvuntur scriptores percelebres, commentariis scripta illustrare, mens adhucdum satagit: succedunt pau-

latim hypotheses , imaginationis deliria : interim tamen variis illis conatibus, exercetur, corroboratur mens humana: Præclara lucent interim ingenia, quæ longè altiora sectantes, scientiarum progressus accelerant , aliis è longinquo novum campum ostendunt. Artes liberales excoluntur , intraque breve tempus perfectionis culmen attingunt. Tandemque maturitatem adeptum ingenium humanum altioribus studiis se immiscet : excoluntur , scientia naturalis , mathesis &c. hæc omnia verà deprehendere fas est , attendendo dumtaxat ad progressum quemlibet scientiarum in diversis terræ plagis.

§. V.

Quibus modis, sub quâcumque administratione publicâ, excoli possint animi & ingenii dotes ingenitæ

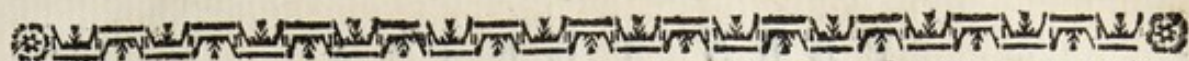
Non agam ibi de eâ quæ superius expofita fuit ingenii excolendi methodo ; quæstio tantum est de cavendâ illa animi dejectione , quæ in quibusdam viris , à pravâ administratione aut civium fuorum præjudiciis , induci potest.

Porrò ex causâ cognitâ mali, facile patet quænam adhibenda fit medela , & quemadmodum in illis morbis in quibus adest virium prostratio administrantur cardiaca & omnia quæ vires instaurare valent , ita & procedendum in moralibus ; anima languet-nè in quodam statu torporis & indolentiæ , tum eò quòd administratio publica ad despotismum vergens abjectos reddit animos, tum quia vigentes præjudicatæ opiniones nihili aut saltem parvi faciunt scientias, tum etià propter æmulorum invidiam & insectationem? Nocturnâ diurnâque manu versentur illi auctores qui maculam redolent libertatem , meditatione profundâ , altè animo defigantur eorum sententiæ , novarumque germina evadant: in hunc autem scopum plurimum conferunt, antiquorum morum adumbratio , Græcorum , Romanorum-vè , florentibus utriusque populi rebus , historia : advocetur imprimis ille PLUTARCHUS qui animi humani reconditissimos fines scrutans summos antiquitatis viros propriis coloribus depinxit , retròque elapsa sæcula densis tenebris obvoluta

luci reddidit ; avidis auribus excipiantur graves illæ sententiæ , nobiles illi animi assultus , illa præclara facta , quibus posterorum venerationem adepta est antiquitas : coætaneus fiat scriptor horumce virorum , ad eorum normam mores componat , indè labefactam animi energiam emendet.

Sed forsàn adhuc ulterius progrediendum est ; procùl existendum est à mundo isto physico, ZENONISQUE doctrinæ adhærendum ; quicumque veram phylosophiæ stoicæ naturam perscrutatus est , nescio quo impetu , ad ipsius celebrationem adigitur , etiamsi in gratiam ipsius non militarent observata omnium temporum & locorum : omnis iste universus in nihilum delabitur præ oculis stoïci : prorsus existit in alio mundo intellectuali , in quo nihil occurrit nisi magnum & sublime : dignitates , honores , voluptates sensuum , pro nihilo habentur , virtus sola proprio lumine coruscans cæterorum objectorum splendorem obnubilat : quinimò , ipsa mala physica intrepidum animum è suâ fede non dimovent ; victu duro , vitâ austerâ & laboriosâ sensibilitatem imminuit , & si mala nihilominus adoriantur , ea contemnere & iis nequaquàm attendere sibi proponit : cognito influxu & imperio animæ in physicum corpus , illa non ampliùs videntur imaginaria.

Si quisquam de hac re dubium movere velit , in stoicæ doctrinæ rigidos sectatores ALEXANDRUM , CÆSAREM , EPAMINONDAM , PERICLEM , CATONEM , &c. Attentè oculos injiciat ; ulterius prosequatur , videbit hanc sectam sub tyrannide quorundam Imperatorum , omnium virtutum spectacula prominentem sublimesque animos in auras edentem , dùm omnes alii cives in foedam servitutem ruebant : sed quod forsàn maximum est , perspecta habeatur hæc philosophia folio infidens ; contemplari liceat , TITUM , M. AURELIUM , ANTONINUM , proh Dii ! Quid magis venerandum oculis exhiberi potest ? Non homines , sed entia cœlestia in terris versari , quisquis attendet , putabit.

INDEX RERUM.

RATIO OPERIS. Pag. 5.

PARS PRIMA.

De differentiis à naturâ positis in præstanti organisatione principii vitalis & intellectualis. Pag. 9.

Sectiones
Partis primæ.

- I. De connatâ differentiâ in sensu & motu. p. 11.
- II. De connatâ varietate in sensuum organis relative ad scientias. p. 15.
- III. De nativis præstantis animi affectibus. p. 17.
- IV. De nativis præstantis intellectûs facultatibus. p. 19.
- V. De influxu reciproco mentem inter & principium vitale. p. 21.

PARS SECUNDA.

De influxu educationis in hominem relative ad scientias. Pag. 27.

Sectiones
Partis secundæ.

- I. De culturâ sensibilitatis physicæ & mobilitatis. p. 28.
- II. De culturâ organorum sensuum. p. 30.
- III. De culturâ animi affectuum. p. 33.
- IV. De culturâ intellectûs facultatum. p. 34.
- V. De culturâ influxûs reciproci mentem inter & principium vitale. p. 39.

P A R S T E R T I A.

De influxu climatis in hominem relativè ad scientias. Pag. 40.

Sectiones
Partis tertiæ.

- I. De influxu climatis in sensum & motum. p. 42.
- II. De influxu climatis in affectus animi. p. 46.
- III. De influxu climatis in facultates intellectus. p. 48.

P A R S Q U A R T A.

De influxu regiminis politici in hominem relativè ad scientias. Pag. 52.

Sectiones
Partis quartæ.

- I. Regiminis politici constitutio summorum virorum est opus. p. 52.
- II. Regimen politicum semel benè constitutum summorum virorum est fons uberri-
mus. p. 55.
- III. In excolendis quibusdam ingeniis, pro nihilo
reputatur sæpissimè regimen politicum. p. 57.
- IV. Sæcula sæpissimè, simul cum administra-
tione publicâ, ingenio evolvendo confe-
runt. p. 60.
- V. Quibus modis, sub quâcumque adminis-
tratione publicâ, excoli possint animi & in-
genii dotes ingenitæ. p. 61.

